

Aandens stridsmænd

Kristne martyrer i Rusland

Förord till den elektroniska utgåvan

Under arbete...

Forord til norske læsere.

Frøken Priscilla Hannah Peckover har en høi stjerne blandt verdens fredsvener; hun indtager et helt og klart fredsstandpunkt, som er en arv i hendes slægt. Hun hører til «*Vennernes* samfund». Hun er varmt interesseret for god forligelse mellem Nordmænd og Svensker. I Wisbech, hvor hun bor i Wistaria House, staar hun i spidsen for en fredsforening, som tæller 6300 medlemmer. Disse har alle afgivet følgende skriftlige erklæring: «Jeg tror, at krig er i strid med Kristi aand, som siger: «Elsker eders fiender,» — «gjør godt mod dem, som hader eder» o. s. v. og jeg ønsker at gjøre, hvad jeg kan for at fremme fredssagen.» Frøken Peckover, som udgiver tidsskriftet «Fred og god vilje» (*Peace and Goodwill*) har sendt os en bog, som heder: «*Kristelig martyrdom i Rusland*». Forfølgelse mod aandens stridsmænd eller Dukhoborserne i Kaukasus, udgivet af Vladimir Tchertkoff med et slutningskapitel og brev fra Leo Tolstoy.» — Hun har lagt os paa hjerte at gjøre vort folk kjendt med disse sandhedsvidner og deres lidelser. Bogen indeholder paa titelbladets bagside følgende henvendelse:

«Læserne af denne bog vil se, at deulykkelige aandens stridsmænd nu er bragt til den yderste grændse af nød, da deres egne hjælpemidler er aldeles udtømt. Enhver gave til deres understøttelse vilde derfor komme særdeles vel med og kan sendes til: *Vladimir Tchertkoff, Broomfield, Duppas Hill, Croydon, England.*»

Det tilføies, at «udbyttet af bogens salg tilfalder det almindelige fond til hjælp for aandens stridsmænd».

For at efterkomme frøken Peckovers ønske har vi oversat skriftet og fundet en forlægger, som ogsaa vil lade udbyttet af salget tilfalde det samme fond til hjælp for aandens stridsmænd. Dermed imødekommer vi ogsaa det engelske forlag og «Broderskabets kirke» i Croydon.

*

John C. Kenworthy har skrevet en fortale til de engelske læsere:

«Hvilken følelse vilde jeg helst ønske at vække i den engelske læsers sind, før han læser denne bog? Ganske vist følelsen af, at disse Dukhoborser, aandens stridsmænd, som er forfulgt og pint, bare fordi de er altfor gode til at bli forstaat af mængden af deres landsmænd, — er af læserens eget kjød og blod. Deres lidelser og deres nød maa gribe enhver af os, som vore egne brødres og søstres lidelser og nød.

Det er sandt, at disse folk er eller indtil for ganske nylig har været helt ukjendt, en ukjendt bondesekt i Kaukasus; men hvorfor har de været ukjendt? Af den samme grund, som alle saadanne folks liv i nutid og fremtid er gjort ukjendt; fordi de er folk af streng religion, som anser detfor at være deres pligt at leve efter disse kristelige lærdomme, som de fleste af os foretrækker at bekjende med vore læber og fuldstændig bryde med i vort liv. De er et skinnende lys i mørket, et mørke, som arbejder ihærdigt paa at skjule og slukke lyset.

Det vil synes utroligt for mange af os, at de ting, som her er nedskrevet, virkelig kan være sande i dette kristendommens nittende aarhundrede. Mænd, kvinder og børn er blit pryglet, kastet i fængsel, skjændet, bortført, jaget i landflygtighed, sultet ihjæl i snesevis, ja i tusindevis. Forøverne af disse — skal vi sige forbrydelser eller udskeielser? — er mænd, som under navn af kristne deltager i den offentlige styrelse af et keiserdømme, som kalder sig selv helligt — det hellige Rusland. Ofrene er folk, som bare har den feil, at de øver kristelige dyder af sand gudsfrygt, er fælles om livets goder og holder fred uden at sætte sig imod det onde. Alle disse ting er fremdraget i denne bog ved direkte og indirekte vidnesbyrd af mænd, som tydelig har godtgjort sin hensigts hæderlighed og sin samvittighedsfulde paalidelighed.

Sikkert er det, at den moderne stat fælder en afgjørende dom over sig selv, naar den som her stiller sig i ligefrem ødelæggende fiendskab til folk, som i tro og liv fuldstændig lægger vind paa at fremme de formaal, staten saa hykkelsk praler af at opretholde, — den sociale retfærdighed og det almene velvære. Derfor vil denne bog bli modtaget hos os som en beretning om heltegjerninger og lidelser fra et land, hvor folk har vovet sit liv under kampen mod den fælles fiende, den brutale magts vilkaarlige herredømme. Alle, som alvorlig og oprigtig ønsker at komme bort fra «denne verdens kongedømme,» og ønsker Guds riges komme, vil se i Dukhoborserne sine brødre, sin sags sandhedsvidner.

Og saadanne folk vil ikke nøie med at hjælpe. Føde, klæder og husly er nødvendig for de ulykkelige, som er tilbage; de, som har hjerte for at give, vil give. Men lad os huske paa, at ingen bøn om hjælp er kommen eller kommer fra Dukhoborserne selv. De siger, at Gud — som er deres liv — vil give dem, hvad de trænger, og de er tilfreds med at lide, naar saa er hans vilje, da de er overbevist om, at ingen forfølgelse i denne verden kan røve fra dem det evige liv, som de har vundet ved lydighed mod sandheden. De siger — at det beste et menneske kan gjøre er at ofre sit liv i aandens tjeneste under Jesu førerskab, som siger: «Elsker hverandre. Elsker eders fiender.»

Alle de, som har bidraget til udgivelsen af denne bog, fra Leo Tolstoy til den siste af de bønder, hvis breve er anført, deler denne opfatning og har følelsen af, at bogens første opgave er at lade verden faa vide, hvorledes sandhedslivet vokser under lidelser.»

*

Forfatteren, Vladimir Tchertkoff, skriver en fortale til de russiske læsere:

«Da denne bog sandsynligvis ikke alene vil blive læst af Engelskmænd, men ogsaa af Russere, skulde jeg ønske i nogle faa indledende bemærkninger at fjerne en misforstaaelse, som let vil opstaa i enkelte russiske læsers tanker om de bevæggrunde, som har fremkaldt offentliggjørelsen af disse beretninger. Denne bogs indhold kan give endel af mine landsmænd det ubehagelige indtryk, at jeg, ved at udgive den udenlands og paa et fremmed sprog, forsøger efter evne at bringe det russiske rige i miskredit i udlændingers øine, en ting som en mand, virkelig knyttet til sit land, efter deres mening aldrig vilde gjøre.

Til dette har jeg kun at svare, at jeg er jaget i landflygtighed fra mit land, fordi jeg er en ven og medarbejder af Leo Tolstoy, og fordi jeg har forsøgt at pege paa en og anden brist i det russiske samfund, dels for at hjælpe de uskyldige offer for vilkaarligheden og dels af hensyn til de styrende selv, som ikke ved, hvad de gjør. Siden den tid har jeg levet her i landflygtighed og fristet den sørgelige lod at være skilt fra de landsmænd, som staa mit hjerte nærmest, og fra det folk, for hvis velfærd jeg har ofret de siste femten aar af mit liv. Under disse forhold er jeg — trods al min lyst til at tilstaa mine feil og mangler — naturligvis ikke istand til for alvor at erklære mig skyldig i ligegyldighed mod mit fædreland.

Men jeg kan heller ikke gjøre til et med mit land den regjeringsmaade, som fremkalder saa sørgelige lidelser. Og hvorfor skulde jeg vel ogsaa skjule for mig selv og andre den kjendsgjerning, som alverden ved om undtagen de hildede eller fordomsfulde opretholdere af den russiske statsstyrelse, at det er vanskeligt at tænke sig en ordning mere kras, dum og raa, mere ussel, nedrig og grusom end det nuværende russiske styre sammen med den pengegriske, bestikkelige kirke, som opretholder det.

Jeg ønsker mit land alt godt og kan alene haabe og vente at den tid maa komme, da rigets styrende mænd paa sin side vil vaagne til bevidst-bevidsthed om den umoralske lovløshed, som følger af den vilkaarlige, raa magts hensynsløse herredømme, de udøver; og det russiske folk og samfund paa sin side, vil hævde den sandhed, at den første og helligste pligt, hvert menneske har ligeoverfor Gud og sine medskabninger, er at negte at adlyde de statens og kirkens bud, som strider mod samvittigheden.

Mit fødeland elsker jeg, fordi jeg ikke kan lade være at elske det. Men jeg elsker det ikke med den blinde fordom, som ikke vil se alle skyggesiderne og se den umenneskelige retløshed. Jeg elsker det uden at lukke mine øine for alle de afskyeligheder, som forøves der, og for alle den undertrykte mængdes lidelser. Saadan fordom vilde ikke være kjærlighed, men forfængelig patriotisme —, en følelse, som altid gjør den nation, som elskes paa den maade, umaadelig skade. Min kjærlighed til mit land viser jeg ved at elske det, som der er størst og best.

Og det største og beste vidnesbyrd om sandhed og retfærdighed i Rusland er efter min overbevisning, — at virkeligt kristenliv vaagner i de forskjellige egne af landet, og der bliver udsat for den mest grusomme forfølgelse fra en regering, som attraar planmæssig at piske bort fra jordens overflade tusinder af menneskelige væsener, som ikke har gjort sig skyldig i nogen anden forbrydelse end at erkjende, at alle mennesker er deres brødre, og ingen er deres fiender, og som derfor negter at dræbe nogen.

Paa samme tid er jeg fast overbevist om, at det er af vigtighed for menneskehedens velfærd, at man lærer at kjende disse lysende eksempler paa kristentro; om de end er forekommet paa et fjernt og afsides sted. Det er alene saadanne— 9 —

eksempler, som med virkning kan fremme den mellemfolkelige fred og afvæbning verden over. Det nytter ikke med ord, som bare er ord; man tviler alligevel paa, at krigen kan afskaffes; den opretholdes af folk, som har grundet sit liv paa denne samme almindelige væbning og dette magt-brug, som gjør den fuldkomne udfoldelse af kjærlighed og god vilje blandt menneskene til en umulighed.

Jeg tror fast paa, at aandens stridsmænds opgave er at fremme Guds riges komme paa jorden, og jeg ved paa samme tid, at jo videre sandheden kan spredes om disse mine brødre, som for sin samvittigheds skyld er bleven martyrer, des vanskeligere bliver det for de stedlige myndigheder at fortsætte med sine grusomheder og myrderier. Af disse grunde kan jeg ikke undlade at gjøre saa mange folk som muligt delagtig i de oplysninger, jeg har samlet.

Og ingen kan undres over, at jeg, som blev tvunget til at forlade mit land, netop fordi jeg forsøgte at sige sandheden høit i Rusland og paa russisk; jeg, som tror paa det gjensidige broderskab mellem alle nationer, har draget fordel af samvittighedsfriheden og talefriheden i det land, som nu byder mig gjestfrihed, for at fremme min hensigt.»

Den tanke, som Vladimir Tchertkoff udtaler, at aandens stridsmænd i Rusland har gjort det største arbeide for verdensfreden, deles ogsaa af Leo Tolstoy, vor tids alvorligste og navnkundigste fredsvæn. Han har derfor fremsat forslag— 10 —

om, at Alfred Nobels fredsgave skal tildeles disse folk, som en velkommen hjælp i deres nød. Vi hidsætter hans skrivelse efter «Stock. Dagbl.» :

«Underretningen om, at det spørgsmaal er oppe i det norske storting, hvem der bør faa den del af de Nobelse belønninger, han har bestemt for den, som mest af alle har gavnet fredssagen, har vakt nogen tanker hos mig, som jeg vilde være taknemlig for at faa offentliggjort.

Efter min mening er testamentets bestemmelser, forsaavidt det angaar denne sag, meget vanskelige at opfylde. Folk, som virkelig har villet tjene fredssagen, har utvilsomt gjort det af den grund, at de har villet tjene Gud; derfor mener jeg, behøver de ingen pengebelønning og vil sikkert heller ikke modtage nogen. Jeg tror derimod, at testamentets bestemmelser fuldstændig opfyldes, naar pengene gives til de familier, som er i nød, fordi fædre og sønner mere end enhver anden har virket for denne sag. Jeg taler om de kaukasiske Dukhoborser, der findes i virkeligheden ingen, som i vor tid mere virksomt har tjent og fremdeles tjener fredssagen end netop disse

mennesker. Den maade, de har virket for fredssagen paa, er følgende; En hel befolkning paa mere end ti tusinde sjæle, som er kommen til den overbevisning, at en kristen aldrig kan være en morder, har besluttet for fremtiden ikke at tage nogensomhelst del i krigstjenesten. Fire og tredive unge mænd, som skulde aftjene sin værnepligt, negtede at aflægge ed og træde under fanerne, og derfor blev de dømt til at overgives •et strafifekompani, en af de forfærdeligste pinsels-maader, som noget menneske overhovedet kan udsættes for. Omtrent tre hundrede reserver d. v. s. værnepligtige, som har udtjent sin værnepligt og— II —

er gaaet over til reserven, har overleveret myndighederne sine indskrivningsbøger med den erklæring, at de som kristne ikke kan gjøre militærtjeneste og heller ikke i fremtiden vil kunne gjøre det. Disse tre hundrede mennesker har man kastet i kaukasiske fængsler, deres familier •er jaget fra sine byer og sendt bort for at bo blandt Tatarer og Grusiner paa steder, hvor de mangler baade jord og arbeide. Men uagtet myndighedernes overtalelsesforsøg og trusler om, at Dukhoborserne og deres familiers lidelser skal vare ved, saalænge de ikke samtykker i at gjøre krigstjeneste, staa de alligevel altid fast ved sin beslutning; og deres familier, fædre, mødre, hustruer og søstre, styrker dem i deres forsæt istedenfor at holde dem tilbage. De siger: «Vi er kristne og derfor kan vi ikke tillade os at blive mordere; man kan pine os og dræbe os, det kan vi ikke forhindre, — men vi kan lade være at lyde, siden vi bekjender den samme kristendom som vore forfølgere.» — Disse ord er helt enkle og saa langt fra ikke nye, at det forekommer besynderligt, at de skal gjentages som noget vigtigt. Men at disse ord siges i vor tid og under de forhold, Dukhoborserne er stedet i, det er dette, som har saa stor betydning.

I vor tid taler man meget om freden og om midler til at fremme den. Om freden taler professorer, forfattere, stortingsmænd og fredsvenner, men samme professorer, forfattere, stortingsmænd og fredsvenner undlader ikke ved ethvert lovligt tilfælde at lægge sit patriotiske sindelag for dagen og selv gjøre militærtjeneste, saa snart der er spørgsmaal om det; de gjør det med den største ro, fordi de gaar ud fra, at krigen ikke skal udryddes ved deres anstrengelser- 12 -

og heller ikke i deres tid, men i fremtiden engang. Om freden taler ogsaa præster og forkyndere i sine kirker og beder ivrig sin Gud derom, men de vogter sig vel for at sige til sine faar, at krigstjenesten er uforenlig med kristendommen. Om freden taler ogsaa alle disse keisere, konger og præsidenter, som reiser omkring fra hovedstad til hovedstad; de lader ikke en eneste leilighed gaa sig forbi uden at tale derom; de taler om freden, naar de omfavnes paa jernbanestationerne, de taler om freden, naar de modtager deputationer og gaver; om freden taler man ved middage og supeer med vinglas i haand, og man griber enhver leilighed til at tale om freden, endog foran fronten af de tropper, som er samlet for mordgjerninger, og som man praler med ligeoverfor hinanden.

Alle disse mennesker lyver, og derfor har Dukhoborsernes ord en særskilt betydning midt i alle disse løgne. De taler ikke om freden; de siger blot, at de ikke selv vil blive mordere. Disse enkle, ufeilbare og eneste ord betyder for verden det gamle middel, at stifte en virkelig fred, dette gamle middel, som allerede Kristus anviser, og som man i fordums tid stod saa fjernt fra, at det forekom alle ganske upraktisk, men som i vor tid er saa naturligt, at man maa forundres over, at ikke alle mennesker i kristenheden allerede har anvendt det. Midlet er enkelt, saa man for dets anvendelse aldeles ikke behøver at indføre noget nyt, enhver kan bare selv undlade at gjøre, hvad han altid og i alle tilfælde anser for uværdigt og skammeligt; han skal bare ikke gaa ind paa at blive slave af disse, som forbereder andre mennesker til mordere. Midlet er ufeilbart, fordi — naar hver kristen indrømmer det, som ingen kristen kan undlade-13-

at indrømme, nemlig, at en kristen aldrig kan blive en morder — da vil der ikke findes soldater, fordi alle er kristne; og saa skal en evig og urokkelig fred indtræde mellem alle kristne. Dette middel er endelig ogsaa det eneste, fordi saalænge kristne gaar med paa, at de kan gjøre krigstjeneste, saalænge vil der ogsaa findes magtlystne folk, som inddrager dem i denne tjeneste, og saalænge vil der ogsaa findes soldater; og saalænge der findes soldater, saalænge vil der ogsaa findes krig.

Jeg ved, at dette middel allerede længe har været anvendt. Jeg ved, at de første kristne, som negtede at gjøre krigstjeneste, derfor blev henrettet af Romerne; deres skjæbne er beskrevet i bogen om helgenernes levnet. Jeg

ved, at Pauli-chianerne blev af den grund dræbt til siste mand; jeg ved, at Bogomilerne, en slavisk sekt, af samme grund forfulgtes, og at Kvæker og Mennoniter har faat lide af den grund; jeg ved ogsaa, at i disse dage Nazareerne i Østerig forsmægter af samme grund, og at man for den sags skyld har pint mennesker i Rusland. Men den omstændighed, at alle disse martyrdomme, ikke har udryddet krigen, kan i intet tilfælde bevise, at de var unyttige. At sige, at midlet ikke er virksomt alene af den grund, at det allerede har været anvendt uden at krigen er afskaffet, det vilde være det samme, som om vaaren at sige, at solvarmen ikke er virksom, fordi jorden ikke er helt og holdent tint op, og blomster og blad sprunget ud. Betydningen af en saadan negtelse af at gjøre krigstjeneste i forrige tider og i vore dage er helt forskjellig; da var det solens første straal, som faldt paa en frossen jord, nu er det bare en liden smule varme tilslut, som er nødvendig for at— 14 —

smelte, hvad der er igjen af en vinterkulde, som bare er en indbildning.

Aldrig før har jo det urimelige fundet sted, som nu er saa klart og paatageligt for enhver, dette at alle mennesker uden undtagelse stærke og svage, mennesker, som egner sig for krigstjeneste, og mennesker, som afskyr krigen, skal være tvunget til at gjøre krigstjeneste paa samme maade. Aldrig før har det heller hendt, at den største del af folkets eiendom er frataget det og bortsløset paa krigsforberedelser, som stadig vokser i omfang. Aldrig har det været saa klart og gjennemskueligt som i vor tid, at den grund, som altid fremdrages for arméers underhold, nemlig forsvaret mod en indbildt fiende, ikke har nogen fornuftig støtte, og at alle disse trusler bare er paafund af mennesker, som trænger disse arméer for at naa sit eget maal: at herske over folket. Aldrig før har heller krigen truet med saa forfærdelig ødelæggelse, med udryddelse af hele generationer, og endelig har der aldrig saaledes som nu været udbredt en følelse af enhed og broderskab mellem folkene, som gjør at en krig mellem kristne nationer forekommer os som noget aldeles rædselsfuldt, umoralsk og ufornuftigt, — brodermord. Men det vigtigste er, at aldrig før har det været saa aabenbart og paatageligt som i vore dage, at det er et bedrageri, en del folk anvender for at tvinge andre til at ruste sig til en krig, som er haard for alle, ikke nyttig for nogen, og som alle hader.

Man paastaar, at dette middel til krigens tilintetgjørelse tar en alfor lang tid, der maa foregaa en landvarig foreningsproces mellem menneskene for at alle skal komme til et og samme ønske, ikke at tage del i krigen; men denne anskuelse— is —

er fuldstændig falsk. Kjærligheden til freden og hadet til krigen udgjør allerede — ligesom kjærligheden til sundhed og frygten for sygdom — alle menneskers enige ønske, naar de ikke er fordærvede, fordrukne eller sløvede. Om det end hidtil ikke gives nogen fred, saa kommer det ikke deraf, at menneskene ikke ønsker det, og at de ikke har afsky nok for krigen, men det kommer af, at der findes et argelistigt bedrageri, som gaar ud paa, at man overbeviser sig selv og andre mennesker om, at freden er umulig og krigen nødvendig. For at udbrede freden og udrydde krigen blandt menneskene og end mere blandt de kristne, behøver man ikke at lære dem noget nyt, man maa bare befri dem fra det bedrageri, som bringer dem til at arbeide mod sit eget ønske. Bedrageriet kommer stadig mer og mer tilsyne ved livet selv, og i vor tid er det allerede i den grad afsløret, at der bare behøves en ubetydelig anstrengelse for at menneskene helt og holdent skal kunne befri sig derfra.

Og det er netop denne anstrengelse Dukho-borserne i denne tid gjør ved at negte at gaa i krigstjeneste. Deres gjerning fjerner det slør, som hidtil har dulgt sandheden for menneskene. Den russiske regjering ved dette, og søger med al magt, om ogsaa bare for en kort tid, at opretholde bedrageriet og sin derpaa grundede magt, og anvender derfor den almindelige masse af grusomme og hemmelige midler, som mennesker, naar de, kjender sig skyldige, i disse tilfælde bruger. De Dukhoborser, som har negtet at gjøre krigstjeneste, har man kastet i fængsel, eller sendt til straffekompanier, eller forvist til de værste opholdssteder i Sibirien og Kaukasus. Deres familier, oldinger, kvinder og børn, har man jaget bort fra deres hjem og flyttet til steder, hvor de uden tag over hovedet og uden anledning til arbeide afterhaanden dør bort af sygdom og nød. Og alt dette sker i største hemmelighed. De fængslede og forviste holdes adskilt fra alle andre forbrydere; de landsforviste faar ikke lov at træde i forbindelse med Russer, de tillades bare at leve sammen med folk af andre nationaliteter. Det er forbudt at give pressen sandfærdige meddelelser om Dukhoborserne. Brev fra Dukhoborserne blir aldrig bragt frem og brev til dem

aldrig udleveret. En forstærket politimagt vaager over, at de ikke kommer sammen med andre Russer. Folk, som har forsøgt at hjælpe dem og meddele rigtige underretninger om dem, har man forvist fra Rusland eller sendt bort til fjerne steder. Men som altid sker, disse forholdsregler fremkalder en ganske modsat virkning af den tilsigtede. En religiøs, moralsk og arbejdsom befolkning paa ti tusen sjæle kan ikke i vor tid ubemærket sopes bort af jorden.

De mennesker, som bevogter Dukhoborserne, soldater og opsynsmænd, de fremmede folk, blandt hvem man har ladet deres familier tage bopæl, ligesom ogsaa de, som trods al den anstrengelse, regjeringen gjør for at hindre det, træder i forbindelse med Dukhoborserne, har faat erfare regjeringens grusomhed, som ikke berettiges ved nogetsomhelst, og dens frygt for, at det skal bli bekjendt, hvorledes den virkelig gaar frem; og folk, som aldrig før har tvilet om regjeringens berettigelse og om forenligheden af kristendom og krigstjeneste, de begynder nu ikke bare at tvile om dette, men at overbevises om Dukhoborsernes retfærdige sag, og begynder at frigjøre sig selv og andre mennesker fra det net afbedrageri, som de har været hildet i. Netop i disse afsløringer af bedrageriet, og som følge deraf en erkjendelse, som brmger den virkelige fred nærmere, ligger Dukhoborsernes store fortjeneste. Og derfor er det, jeg tror, at ingen har gavnet fredssagen mere end netop disse Dukhoborser. De ulykkelige forhold, som deres familier lever under, er grund nok til, at de penge, som Nobél har bestemt for fredsforfegterne, bør komme dem tilgode. Men man maa saa snart som muligt give dem disse penge, da Dukhoborsernes nød med hver dag blir større og større og vil naa sin høide, naar vinteren kommer.

Hvis man giver Dukhoborserne pengene, saa faar de enten overleveres egenhændig til dem, eller sendes gennem personer, som jeg skal navngive.

5te oktober 1897.

Leo Tolstoy.

=====

Første stykke.

Aandens stridsmænd.

Denne offentlige henvendelse fra Paul Birukoff, John Tregouboff og Vladimir Tchertkoff, dat. 12te december 1896, førte til, at de to første blev forvist til Kurland, medens den siste blev landsforvist.

En rædsom ugjerning blir nu forøvet i Kaukasus. Mere end fire tusen mennesker holder paa at vansmægte og dø af hunger, sygdom, afkræftelse, prygl, pinsler og anden mishandling fra de russiske myndigheders side.

Disse ulykkelige folk er Dukhoborserne eller «aandens stridsmænd» i Kaukasus. De lider forfølgelse, fordi deres religiøse overbevisning ikke tillader dem at adlyde befalinger, som direkte eller indirekte staar i forbindelse med at dræbe eller undertrykke medmennesker.

Korte og ufuldstændige meddelelser om disse mærkelige folk har ikke sjelden i den senere tid været at læse i den russiske og udenlandske presse. Men alt, hvad der har staat i russiske— 19 —

aviser, har enten været altfor kort eller forvrænget, dels med hensigt, dels uafvidende og dels som en følge af den russiske censur, — medens det, som er trykt udenlands, desværre er lidet til-gjængeligt for den russiske almenhed. Heraf kommer det, at vi anser det for vor pligt i denne henvendelse at give en almindelig oversigt over de begivenheder, som nu finder sted og en kort fremstilling af de forhold, som har fremkaldt dem.

Aandens stridsmænd traadte først frem i det forrige aarhundrede. Ved slutningen af forrige aarhundrede eller begyndelsen af dette var deres lærdom blevet saa klart udtrykt, og antallet af medlemmer havde vokset saa sterkt,

at regjeringen og kirken ansaa denne sekt for at være særdeles farlig og reiste en grusom forfølgelse.

Aandens stridsmænds lære grunder sig paa den tro, at Guds aand bor i menneskets sjæl og styrer det med sit ord i dets indre.

De opfatter Kristi komme i kjødet, hans gjerning, lære og lidelse paa aandelig maade. Hensigten med Kristi lidelse var efter deres mening at give os et forbillede paa lidelse for sandheden. Kristus vedblir at lide i os ogsaa nu, naar vi ikke lever efter hans lære i aand og sandhed. Aandens stridsmænds hele lære er gennemtrængt af kjærlighedens aandelige evangelium. De dyrker Gud i aanden og paastaar, at den udvortes kirke og alt, hvad der er udrettet i den, og alt, hvad den giver sig af med, det har - 20 -

ingen betydning for dem. Kirken er, hvor to eller tre er forsamlet, d. v. s. forenet i Jesu navn.

De beder altid inderlig og paa faste dage — som af hensigtsmæssighedshensyn svarer til de ortodokse helligdage — samles de til bønnemøder, hvor de læser bønner og synger hymner eller salmer, som de kalder dem, og hilser hinanden broderlig med dybe bønninger, fordi de erkjender, at Guds aand bor i hvert menneske.

Deres lære er grundet paa overlevering. Denne overlevering kalder de sig imellem for «livets bog» fordi den lever i deres hukommelse og i deres hjerter; den bestaar af salmer som dels har hentet sit stof fra det gamle og nye testamente, dels er fri digtning.

Aandens stridsmænd grunder ogsaa deres gjensidige forhold og deres forhold til andre mennesker — og ikke bare til mennesker, men til alle levende væsener — udelukkende paa kjærlighed, og derfor anser de alle mennesker for at være lige, — brødre. De overfører ogsaa lighedstanken paa embedsmyndighederne; og de anser sig ikke forpligtet til at adlyde øvrigheden, naar dens bud er i strid med deres samvittighed, medens de i alle ting, som de ikke anser for overtrædelse af Guds vilje, villig retter sig efter myndighedernes ønske.

De anser mord, undertrykkelse og i almindelighed al ukjærlig adfærd mod andre væsener, for at stride mod sin samvittighed og Guds— II —

vilje. De er flittige og afholdne i deres liv, og altid sandfærdige i deres tale, da de holder al løgn for en stor synd.

Saadan er i korte træk den tro, som i lang tid har paadraget aandens stridsmænd grusom forfølgelse. Keiser Alexander I udtrykker sig saaledes om aandens stridsmænd i en af sine skrivelser dateret 9de december 1816: «Al den strengthed, som er vist aandens stridsmænd i løbet af tredive aar, helt til 1801, har ikke alene ikke udryddet denne sekt, men tvært imod forøget antallet af dens tilhængere.» Og derfor foreslog han en mere menneskelig behandling af dem. Men til trods for dette keiserens ønske ophørte ikke forfølgelserne. Under Nicolaus I blev sekten delvis sprængt, og paa hans befaling blev aandens stridsmænd i aarene 40 og 50 allesammen forvist fra landskabet Tauris, hvor de før var bosat, til Transkaukasien nær den tyrkiske grændse. «Nytten af denne forholdsregel er indlysende» — heder det i regeringsudvalgets foreløbige fremstilling af 6te februar 1826 —» naar de føres til de fjerneste egne af Kaukasus og stilles ligeoverfor et vildt folk, maa de nødvendigvis beskytte sin eiendom og sin familie med vaabenmagt,» — det er, de maa simpelt hen fornegte sin overbevisning. Eggen, som blev anvist til deres opholdssted, de saakaldte Wetfjeld — det nuværende Ahalkalakydistrikt i landskabet Tiflis, — havde ovenikjøbet et haardt klima, da det— II —

ligger 5000 fod over havet, der gror kun med nød lidt byg, og i den strenge vinterkulde eidet vanskeligt at berge livet. Andre af sekten blev bosat i det nuværende Elisavetpøl.

Men hverken det strenge klima eller naboskabet med de vilde og krigerske bjergboere, nedbrød aandens stridsmænds tro, men i det tidsrum af et halvt aarhundrede, de opholdt sig i Wetbjergene forvandlede de dette vildnis til blomstrende kolonier og vedblev at leve det samme kristelige og arbeidsomme liv, de havde levet før. Men som det næsten altid hender med folk, som fristes af velstand, svækkedes deres moralske kraft, og lidt efter lidt begyndte nogle at svigte sin tros krav. Men medens de midlertidig i de ydre livsforhold slog af paa samvittighedens krav, forlod de aldrig i sin indre bevidsthed sin tros grund; og saa snart derfor ting indtraf blandt dem, som forstyrrede deres ydre ro, vaagnede straks i dem den religiøse aand, som havde ført deres fædre.

I 1887 blev almindelig værnepligt indført i Kaukasus, og endog de, som forud — paa grund af sin religiøse overbevisning — havde udført anden tjeneste, eller som var forvist, blev indkaldt til krigstjeneste. Denne bestemmelse kom uventet over aandens stridsmænd, og i begyndelsen adlød de lilsyneladende, men de fornegtede aldrig den tro, at krig er en stor synd, og de formanede sine sønner, som blev taget til rekrutter, til at—
23 —

adlyde tjenestereglementet, men aldrig gjøre virkelig brug af sine vaaben. Denne udskrivning blandt folk, som ansaa al krigstjeneste — mord og voldshandlinger mod medskabninger — for en synd, satte dem ikke destomindre i stor uro, og bragte dem til at tænke over, at de havde tabt sin tro.

Paa samme tid blev, som følge af en ulovlig kjendelse af de stedlige embedsmænd og dommere, besiddelsesretten over samfundets fælles eiendom — værdsat til en halv million rubler — overdraget fra fællesskabet til en af medlemmerne, som af egennyttig vindesyge havde forraadt den fælles interesse. Dette fremkaldte en protest fra flertallet mod denne enkeltmand og hans parti, som saaledes havde sat sig i besiddelse af den fælles eiendom og mod de slette embedsmænd, som havde ladet sig bestikke til at give en uretfærdig afgjørelse. Da dertil kom, at flere af flertallets mænd og blandt disse forstanderen, som var valgt til at styre det fælles gods, blev forvist til egnen ved Archangel, flk reisningen et meget bestemt præg. Flertallet af aandens stridsmænd, tolv tusind i tal, besluttede at staa fast i sine fædres tro, de gav afkald paa tobak, vin, kjød og aislags overflod, delte alt sit gods ud til dem, som var i nød, og begyndte at samle et nyt fælles fond. I forbindelse med denne tilbagevenden til et strengt kristeligt liv gav de ogsaa— 24 —

afkald paa al deltagelse i udvortes magt og negtede derfor at gjøre krigstjeneste.

Som bevis paa oprigtigheden af sin beslutning, at de ikke engang vilde bruge magt til eget forsvar, brændte medlemmerne af «det store parti», som de blev kaldt, sommeren 1895 alle sine vaaben, som de i lighed med alle beboere af Kaukasus havde kjøbt til sit forsvar, og de, som var i hæren, negtede at gjøre tjeneste. Ved almindelig vedtagelse bestemte de natten til 28de Juni til opbrænding af sine vaaben, som var deres eiendom, og som de derfor kunde gjøre med, hvad de vilde. De bragte sit brændoffer ledsaget af salmesang, og høitideligheden foregik samtidig paa tre steder; nemlig i landskaberne Tiflis og Elisavetpol og i egnen ved Kars. Paa det sidste sted gik alt for sig uden forstyrrelse, men i Elisavetpollandskabet førte det til, at firti mand blev fængslet, og de er fremdeles i fængsel; og i Tiflislandskabet lod stedets embedsmænd en afdeling kavalleri foretage et hjerteløst, urimeligt og utrolig raat angreb paa disse forsvarsløse folk, som blev gruelig ilde medfaret.

Vaabenbranden i Tiflisegnen skulde finde sted i nærheden af landsbyen Goreloe, som tilhørte aandens stridsmænd af det «lille parti», som havde sat sig i besiddelse af al fælles eiendom. Da disse folk havde faat vide, at det «store parti» vilde brænde sine vaaben, blev de enten bange for en saadan forsamling eller fik lyst til at bagtale sine forrige meningsfæller, og underrettede myndighederne om, at det «store parti» havde planlagt et oprør og forberedt et væbnet anfald paa landsbyen Goreloe. Uden at undersøge, om der var nogen sandhed i denne meddelelse, sendte stedets embedsmænd Kossakker og infanteri did, hvor det formodede opløb skulde foregaa. Kossakkerne ankom til forsamlingsstedet om morgenen, da det glædesblus, som forkyndte, at aandens stridsmænds vaaben var ødelagt, allerede havde brændt ned; og de gjorde da to kavalleri -chok paa disse mænd og kvinder, som frivillig havde afvæbnet sig, og som holdt paa at synge salmer; og Kossakkerne slog dem med sine svøber yaa den mest umenneskelige maade.

Efter dette fulgte igjen en hel række volds-gjerninger mod alle aandens stridsmænd af det «store parti». For det første blev de rytterafdelinger, som var opbudt, indkvarteret «til eksekution» i deres boliger, d. v. s. eiendommen og menneskene med i disse boliger blev stillet til fri raadighed for officerer, soldater og Kossakker, som laa i landsbyerne. Deres eiendom blev plyndret, og beboerne selv blev forhaanet og mishandlet paa enhver maade. Kvinderne blev pisket med svøber og somme af dem voldtaget. De mænd, tre hundrede i tal, som havde negtet at staa i hæren fremdeles, og omtrent tredive, som havde negtet at træde i aktiv tjeneste, blev kastet i fængsel eller sendt til en straffebataljon.— 26 —

Efterhaanden blev over fire hundrede familier i Ahalkalaky fordrevet fra deres gode udkomme paa deres vel

dyrkede jord, og efterat de var tvunget til at sælge sine gaarde for en ren spotpris, blev de forvist fra Ahalkalaky distriktet til fire andre distrikter i Tifiislandskabet, og fordelt blandt de georgiske landsbyer, fra en til fem familier for hver landsby, og der overgivet til sin skjæbne.

Allerede siste høst opstod der epidemier som feber, tyfus, difterit og blodsot blandt disse folk, som saaledes var adspredt, med den følge, at dødeligheden øgedes stærkt især blandt børnene. Aandens stridsmænd var fordrevet fra en kold bjergegn til de varme kaukasiske dalstrøg, hvor ogsaa indfødte lider af feber, og som følge deraf er de næsten allesammen syge; for en del fordi de, som ikke har boliger selv, er sammenhobet i leiede rum, men væsentlig fordi de er blottet for levnetsmidler.

Deres eneste indkomst er dagleie, som de kan faa hos den befolkning, de er sendt til, og i de landsbyer, hvor de er tilladt at færdes. Men denne fortjeneste er meget liden, saameget mere som den indfødte befolkning dette aar led baade under følgerne af en daarlig høst og af oversvømmelse. De, som bor nær jernbanen, søger en og anden indtægt ved at arbeide der, og faar del i den smule fortjeneste, som der blir tilovers. Men dette blir kun en draabe i dette hav af nød.— 27 —

Aandens stridsmænds timelige vilkaar blir værre og værre for hver dag. De landflygtige har ingen anden føde end brød, og undertiden mangler de ogsaa det. Allerede blandt flerheden af dem har der vist sig øiensygdomme, som er den sikre forløber for skjørbug.

Paa et af landsforvisningsstederne, i Signak distriktet, er der 106 dødsfald i 100 familier paa omtrent 1000 mennesker; i Go ry distrikter, 147 dødsfald blandt 190 familier; i Tionet distriktet 83 dødsfald blandt 100 familier; i Duset distriktet 20 dødsfald blandt 72 familier. De fleste er syge, og sygdom og dødsfald tar stadig til.

Foruden disse dødsfald har der været andre, som er fremkaldt ved voldshandlinger mod de aandens stridsmænd, som er i fængsel og i straffe-bataljonen. Saaledes døde først i juli 1895 Kirill Konkin; dødsarsagen var de piskeslag, han flk som legemlig revselse; han døde paa landeveien, før han naade forvisningsstedet, i vanvid som en følge af mishandlingen. Den næste, som døde, var Michal Scherbinin i Ekaterinograd straffe-bataljon i august 1896. Han blev pint tildøde ved rottingslag, medens han blev tvunget til at ride træhesten i gymnasiet. Blandt de, som kom syge i fængsel, er mange allerede døde; nogen af dem, som holdt paa at dø, blev indelukket i et afsides rum, og hverken deres medfanger eller forældre, koner eller børn, som kom for at sige dem farvel, flk komme ind i rummet, hvor de— 28 —

laa alene døende og hjælpeløse. Flere dødsfald forestaar baade blandt den befolkning, som er i landflygtighed, og i fængslerne.

Aandens stridsmænd selv beder ikke om hjælp, hverken de, som er i landflygtighed med deres familier, og som med deres forkomne og helseløse børn holder paa at sulte ihjæl, eller de, som holder paa langsomt og sikkert at pines ihjæl i fængslerne; de dør uden at opløfte et eneste raab om hjælp, fordi de ved, hvad de lider for. Men vi, som ser disse lidelser og ved om dem, vi kan ikke være ligegyldige. Men hvorledes skal vi hjælpe dem?

Der er bare to maader at hjælpe folk paa, som er forfulgt for sin tror skyld; den ene er at efterkomme Kristi bud: at modtage den fremmede, at klæde den nøgne, at besøge den syge og komme til dem, som er i fængsel, og give den hungrige at æde, hvad der er os foreskrevet baade i vore egne hjerter og i evangeliet. Den anden maade er at rette en henvendelse til forfølgerne, baade til dem, som udfærdiger befalinger om forfølgelserne, og til dem, som tillader disse myn-dighedsmisbrug, naar de kunde forhindre dem, og endelig ogsaa til dem, som adlyder disse befalinger uden at billige forfølgelserne, men alligevel deltager i dem og gjør sig til redskaber for uretten, — rette en henvendelse til disse forfølgere, og stille dem klart for øie den synd, den grusomhed og den daarskab, de begaar. Da vi har faat bedre anledning end andre til at blive bekjendt med, hvad her er fremstillet, retter vi en henvendelse saavel til Russere, som til ikke-Russere, om at hjælpe vore brødre i deres nuværende fortvivlede forholde, baade med pengeoffer forat lette de gamles, de syges og børnenes lidelser, og ved at tage ordet til forsvar for de forfulgte. Det rigtigste og beste middel til at lægge sin sympathi for dagen med den, som er

forfulgt, og mildne forfølgernes hjerter, vilde være personlig at besøge offerne og se med egne øine, hvad man nu har gjort imod dem, og gjøre sandheden om dem almindelig kjendt. Medfølelse er dyrebar for aandens stridsmænd, fordi de, skjønt de ikke ber om nogen hjælp, ikke har nogen større glæde end at se aabenbaret mod sig fra andre den kjærlighed og barmhjertighed, som de ofrer sit liv for.

At udbrede almindelig kjendskab til aandens stridsmænd er saameget mer nødvendigt, som det ikke kan være tilfælde, at de russiske statsmyndigheder, virkelig ønsker at udrydde disse folk, ved ubønhørlig at kræve af dem, hvad deres samvittighed ikke tillader dem at gjøre, og ved at udsætte dem for uafslædig forfølgelse og mishandling af denne grund. Der er sandsynligvis her nogen misforstaaelse tilstede, og derfor er det særlig nødvendig, for at fjerne denne, at faa sandheden almindelig kjendt.

Hjælp!

*

Andet stykke.

Aandens stridsmænd for hundrede aar siden.

En skrivelse fra 1805.

Oversættelse af et gammelt manuskript, offentliggjort i maanedsskriftet «Ruslands fortid».

I den anden halvdel af forrige aarhundrede opstod i Rusland et samfund, hvis tilværelse kunde synes umuligt i vort land. Uventet fremtraadte folk, som ikke alene fornegtede alle religiøse ceremonier og den græsk-russiske kirkes udvortes skik; men end ikke antog den udvortes daab med vand og nadverden med Kristi legeme og blod i brød og vin.

Det var naturligt nok, at saadanne folk ikke kunde faa være i fred, hverken for deres naboer eller for øvrigheden selv, saameget mere som ingen kjendte eller forstod deres tænkemaade. Fra alle sider blev de udsat for den mest nærgaaende forfølgelse. Hvert sammenstød med en præst, politimand eller øvrighedsperson bragte dem for retten og i fængsel. Hver afvigelse fra den— 3i —

rige befolkning førte skjændig krænkelser og forhaanelse med sig. Ved alt, hvad de gjorde, blev de betragtet som uhyrer og fredsforstyrre. Den overordnede myndighed fik først sin opfatning af dem ved indberetning fra de lavere embedsmænd, og de blev ofte sendt i landflygtighed som forbrydere mod den offentlige sikkerhed.

Saaledes vedblev forfølgelsen mod aandens stridsmænd til Alexander I's milde og fredelige regjering. I 1801 blev senatorerne Lopoukine og Neledinsky sendt ud for at undersøge to af de provinser, hvor aandens stridsmænd bode, og da blev for første gang disse folks færd fremstillet for tsaren i det rette lys; og som en følge af disse undersøgelser, ønskede majestæten at lade disse aandens stridsmænd faa bo i fred for sig selv og tillod dem naadigst at udvandre til de saakaldte «Melkesøer» i provinsen Tauris. Ved enden af aaret 1804 bad de aandens stridsmænd, som boede i landskaberne ved Tamboff og Eka-terinoslaff, om tilladelse til at udvandre til det samme sted, og fik den.

Men for at kunne forstaa, hvad disse folk nu er, blir det nødvendigt at undersøge deres oprindelse, deres maade at leve paa og deres lære.

Aandens stridsmænds oprindelse.

Navnet «aandes stridsmænd» blev givet saa langt tilbage som i 1785, sandsynligvis af biskopen i Ekaterinoslaff. Paa den tid mente manganske vist ved dette navn at betegne indholdet af deres lære, ligesom forkasterne af billeddyrkelsen blev kaldt «billedstridsmænd». Men aandens stridsmænd selv afleder navnet fra aanden og siger, at de i aanden uafslædig tjener Gud. Naar vi holder os til denne fortolkning, forstaar vi udtrykket. Befolkningen

kaldte dem med forskjellige spottenavn, saaledes «Melkemænd», fordi de ikke fastede, men nød melk under fasten. Hvad dem selv angaar, har de altid kaldt sig og kalder sig slet og ret kristne, medens de kalder andre «verdens børn».

Deres oprindelse er ukjendt ogsaa for dem selv; da de er simple og ulærde folk, har de ingen skreven historie; og heller ikke har de nogen muntlig fortælling at holde sig til. Deres samfund var oprindeligt uden sammenhæng; nu begyndte de først at danne fællesskaber, men der bode bare nogen faa familier i hver landsby. De var ikke alene fordelt over enkelte distrikter, hvor der var særlig mange af dem, men de fandtes næsten over hele Rusland. De forsikrer ogsaa, at der er mange af deres trosbrødre i Tyskland og Tyrkiet, men at de i Tyskland har været haardere forfulgt end af Muhamedanerne.

Forbindelsen mellem aandens stridsmænd i Rusland forekommer, naar leilighed tilbyder sig, f. eks., naar brødrene har en eller anden forretning at udføre; men naar det er nødvendigt, skikkes der særlige udsendinger.—
33 —

Deres levemaade og samfundsorden.

Uden hensyn til deres særegne troeslære kan aandens stridsmænd afgive et mønster paa et velordnet familieliv og bondesamfund. I 1792 sagde Ekaterinoslaffs guvernør, Kohovsky, i sin indberetning til de overordnede myndigheder blandt andet: at aandens stridsmænd er eksempel paa god opførsel; og da de afskyr drukkenskab og dovenskab, er de uafladelig optaget med at gjøre sine hjem lykkelige, idet de anser et moralsk liv for hovedsagen. De har altid regelmæssig betalt sin skat og udført sine andre borgerpligter, ofte har de endog gjort formeget af det, i sammenligning med de andre bønder, paa grund af den undertrykkelse, de altid har været gjenstand for af de stedlige myndigheder. Men saa snart der opstaar et spørgsmaal, som paa nogen maade berører deres religiøse overbevisning, enten i deres forhold eller deres virksomhed, aabenbarer der sig med engang en fuldstændig afvigelse fra og modsætning til den øvrige almue.

Aandens stridsmænd gaar aldrig i kirke; de dyrker ikke billeder; de gjør ikke korsets tegn, naar de beder; de holder ikke almindelig faste; de tar ikke del i verslige folks selskaber og raa forlystelser. Der er mange saadanne omstændigheder, som fuldstændig skiller dem ud fra alt almindeligt bondesamfund, og som altid har været aarsag til uafladelig forfølgelse imod dem.

Aandens stridsmænd. 3— 34 —

Aandens stridsmænd tror, at al udvorteshed i frelsesgjerningen er fuldstændig unyttig, og at den udvortes kirke, paa grund af sin mangel paa sand kristendom, er blevet en røverkule; og derfor erkjender de en hellig, almindelig og apostolisk kirke, som Herren ved sit komme til Jorden har samlet, helliget og fyldt med helligaandens gaver, og som selvfølgelig er foreningen af alle troende-og sande kristne.

I denne overbevisning har de ofte brødre møder, dog holder de ikke sine møder paa noget særskilt sted, da de ikke kan tillægge stedet nogen hellighed, men de mødes i hverandres huse uden at gjøre forskjel; de fastsætter heller ikke nogen særlige dage for sine møder, da de anser alle dage for lige gode, og ikke har nogen helligdage; hver fridag er deres mødedag. Disse møder finder imidlertid for bekvemmeligheds skyld i de fleste tilfælde sted paa kirkens eller nationens høitidsdage. Saa faar en af dem et møde istand i sit hus ved at indbyde alle brødrene; naar et saadant møde holdes i huset hos en fattig broder, som ikke kan skaffe mad til alle, som kommer, sender de andre i forveien tilstrækkelig mad, eller bringer den med sig, da de holder nadverd i disse møder. Naar de kommer ind i mødet, hilser mændene mændene og kvinderne kvinderne, idet de gir hinanden den høiere haand, bøier sig tre gange og kysser— 35 —

hinanden. De begynder med at fremsige hver sin bøn. De tre bønninger og kyssene skal udtrykke legemets renselse og lighedens anerkjendelse; de gir hinanden haanden som tegn paa forening og kjærlighed, et venligt udtryk, en god forstaaelse og bevidstheden om, at Gud bor i deres hjerter.

Under møderne gjentager den ene efter den anden de bønner, han kan, de synger salmer sammen og forklarer Guds ord for hverandre. Da de næsten alle er ulærde og derfor uden bøger, gjør de alt dette efter hukommelsen.

De har ingen præster i ordets almindelige forstand. De kjender bare som præst den ene hellige, retfærdige, sande Krist, ophøiet over syndere, høiere end himlene, han er deres eneste lærer. Saaledes hører de ved sine møder Guds ord af hverandre, og hver og en maa udtale, hvad han føler til brødrenes beste; kvinderne er ikke udelukket derfra, fordi, som de siger, kvinderne har ogsaa forstand, og lyset er i forstanden. De beder enten staaende eller siddende, som det kan falde sig. Ved mødets slutning kysser de hverandre tre gange som ved begyndelsen, og saa vender de hjem hver til sig.

Den dyd, aandens stridsmænd sætter størst pris paa, er gjensidig kjærlighed. De har ingen privat formue, men enhver betragter sin eiendom som alle tilhørende. Efter udvandringen til «Melke-søerne» gennemførte de dette i praksis; der- 36 -

samled de al sin eiendom paa et sted, saa de nu har et fælles skatkammer, en fælles kvæghjord og i hver landsby et fælles kornmagasin. Enhver broder tar af fællesformuen, hvad han trænger. Gjestfrihed er heller ingen ringe dyd hos dem, da de ikke tar nogen betaling af reisende, som opholder sig i deres hus hverken for bolig eller underhold. Men for at brødrene ikke skulde tage skade af tilfældige gjæster, har de imidlertid ved «Melkesøerne» bygget et særskilt gjæsteherge, hvor saadanne reisende kan tage ind; her har de modtaget og underholdt regeringens embedsmænd, og her har de sit skatkammer.

Aandens stridsmænd er venligsindede mod sine medmennesker; selv de underordnede embedsmænd, som har udspreddt saa mange bagvaskelser mod dem, har mere end en gang for de overordnede myndigheder maattet give dem det vidnesbyrd, at de hjælper medmennesker, som er i nød, og gjør kjærlighedsgjæringer mod næsten. De holder ogsaa meget af sine husdyr og vil nødvendig dræbe dem.

Der blir vaaget over, at børn viser sine forældre agtelse, og, i almindelighed, at unge mennesker viser agtelse overfor de ældre; men alligevel kræver ligesaa lidt de gamle som forældrene for sig noget fortrin for de yngre, da de anser alle for sine lige i aandelig henseende. Der anvendes aldrig revselse blandt brødrene; saasnt en broder finder, at en anden har— 37 —

handlet urigtig, gaar han frem fuldstændig efter evangeliets veiledning, og gjør broderen opmærksom paa hans urigtige fremfærd; dersom den feilende ikke vil skifte sind, blir han advaret i nærværelse af to eller tre brødre; og dersom han ikke tar hensyn til disse, blir han kaldt frem for hele forsamlingen.

Der har været tilfælde, men meget sjelden, at nogen af brødrene har torladt samfundet, uden-tvil for at leve efter sine utøilede lyster. Det har ogsaa undertiden hendt, at hustruer har forladt sine mænd. Mændene søger i saadanne tilfælde ikke at holde sine hustruer tilbage, men gir dem frihed og understøtter dem samtidig med midler til at leve saa langt borte som muligt. De, som skiller sig fra samfundet, kan dog bli optaget igjen, naar de fuldstændig omvender sig fra sit umoralske levnet. Man har ogsaa havt eksempler paa det.

Den almindelige virksomhed udføres paa den maade, at hver vælger sit haandværk. Saaledes udfører forretningsmanden handelsforretningerne, og jordbrugeren arbejder paa jorden; men flertallet af dem er jordbrugere, da de gir denne ædle virksomhed fortrinet.

I deres samfund er der ingen ældste, som styrer eller leder; men styrelse og ledelse har alle sammen. Skrevne regler eller love har de saaledes ikke, og man kunde tænke sig, at der af den grund kunde blive misnøje eller uorden- 38 -

mellem dem. Dog har man aldrig mærket nogen saadan uorden. Ved «Melkesøerne» bor tre, ja endog fem familier fredelig sammen i en stor hytte.

Hvad de enkelte familier angaar, gjør hensynet til kvindekjønnets svaghed og afhængighed, ungdommens uerfarenhed og børnenes opdragelse en anden ordning nødvendig. I hver familie maa der nødvendigvis være et overhoved, og den naturlige fader er dette overhoved. Det er hans pligt at sørge for familiens underhold, at vaage over børnenes opførsel, rette deres feil og lære dem Guds lov. Naar faderen dør, indtager den ældste af brødrene hans plads, og hvis han er uskikket til det, overdrages ansvaret til den dueligste.

Opdragelsesmaaden blandt aandens stridsmænd er den enkleste og mest ensartede. Saasnart barnet begynder at tale og forstaa, tar dets forældre paa ord for ord at lære det bønner og salmer og fortælle det noget af de hellige skrifter; og de vedblir paa den maade at indforlive det i den kristelige lære. Naar børnene har lært nogen faa bønner og salmer, følger de med de ældre paa møderne, gjentar i sin tur de bønner, de har lært, og synger salmer sammen med de andre. Ikke bare forældrene, men enhver aandens stridsmand anser det for sin pligt, naar han har anledning til det, at lære ethvert barn noget nyttigt, og derved holde det borte fra det, som er ondt. Paa denne maade opdrages børnene i— 39 —

forældrenes aand; de lærer at tænke alvorlige tanker, og deres tilbøielighed til god gjerning styrkes ved gode eksempler. Man har sagt, og det synes at være ganske naturligt — at blandt en skare børn kan man skille ud aandens stridsmænds børn fra de andre som kornaks fra straa.

Deres lære.

1. Hvad aandens stridsmænd sætter høiest, det er at tjene og ære Gud i aand og sandhed.
2. De har ingen trosbekjendelse, men siger om sig selv, at de er af Jesu tro. Den trosbekjendelse, som vor kirke har, anser de for at indeholde sandhed, men som en almindelig forkyndelse.
3. De kjender Gud som et eneste og uudgrundeligt væsen i tre aabenbareelser. De tror, at vi gjennem mindet forenes med Gud Faderen, gjennem forstanden med Gud Sønnen og gjennem viljen med Gud Helligaanden; saaledes at den første person i trefoldigheden er lyset, — Herren vor Fader, — den anden person er livet, — Sønnen vor Herre, — og den tredie person er freden, — Helligaanden vor Gud. —
4. Den opfatning, de har af Kristus, hviler paa evangeliets lære; de erkjender hans komme i kjødet, hans gjerninger, lære og lidelse; men væsentlig opfatter de alt dette i aandelig forstand, og mener, at alt det, som evangeliet indeholder,— 40 —

skal opfyldes i os. Saaledes maa Kristus i os undfanges, fødes, vokse op, lære, lide, dø, opstaa og opfare til himmels; og det er saaledes, de opfatter den nye fødsel eller menneskets fornyelse. De siger, at Jesus selv var og er evig og levende i evangeliet og har udsendt det, forkyndt i ordet; han selv er ordet, som alene kan indskrives paa. vore hjerter.

5. De tror, at uden Gud og hans enbaarne søn er der ingen frelse; men selv Gud kan ikke frelse et menneske, uden han paakaldes af et rent hjerte.
6. Urokkelig tro paa Kristus er nødvendig, for menneskets frelse, men tro uden gjerninger er død, og det samme er gjerninger uden tro. Den eneste levende tro er hjertelig at gribes af evangeliet.
7. Om daaben siger de, at de er døbt i ordet ved faderen, sønnen og den helligaand, som Kristus lærte opostlerne, idet han sagde: «gaar bort og lærer alle folk og døber dem i faderens,, sønnens og den helligaands navn.» Daaben finder sted, naar man bekjender med rent og villigt hjerte og kalder paa Gud og faar sin synd forladt, og saa vender sig fra verden og til Gud.. Det er den eneste daab til syndernes forladelse,, som de kjender.

Den nye fødsel og daab er efter deresmening det samme; levende tro paa Gud og bøn er, hvad der kræves for den nye fødsel. Den— 41 —

nye fødsel eller daaben aabenbarer sig i det nye menneskes gjerninger.-

De siger, at daabens fylde er forening med Gud, og saaledes kan et menneske se Gud med sine aandelige øine. Ydre daab anser de for unyttig og siger, at vand alene kan vaske bort legemets udvortes urenhed.

8. De bekjender sine synder i bøn til den himmelske Gud, som god og naadig tilgiver alle vore synder. Synder de atter mod sine brødre, bekjender de synden for Gud og beder sine brødre om tilgivelse.

At negte sine synder, naar de mærkes af andre, anser de for en stor feil; de fordømmer ogsaa den skik at kalde sig selv ten synder,» og bruge et slags praleri, en falsk ydmyghed, for at undskylde sig og slippe at rette sine feil. Naar en mand falder, skal han straks reise sig, med ydmygt hjerte bede Gud om tilgivelse og af al magt stride

imod, for ikke atter at falde i en lignende synd.

9. «Kommunionen» opfatter de saaledes, at de altid er delagtig i de hellige, livgivende, evige naademidler til deres synders aandelige forladelse ved at modtage Guds ord, som er Kristus, i sit indre; og denne kommunion trænger gennem menneskets opfatning til marv og ben.

Kommunionen med Kristi legeme og blod i form af brød og vin godkjenner de ikke; de siger, at brød og vin gaar ind igjennem munden som— 42 —

•almindelig mad og er ikke til nogen hjælp for sjælen.

10. Fasten betragter de saaledes, at det ei gjælder afhold fra mad, men afhold fra over-daadighed og andre feil, for at fremme aandelig renhed, fromhed og mildhed; udvortes afholdenhed fra mad gavner ikke sjælen.

11. De ærer helgenerne, men anraaber ikke om deres hjælp; de siger, at de hellige har levet til Guds velbehag for sin del, og at vi maa gjøre som de. De anser dog ikke uden videre alle helgenernes gjerninger for gode; saaledes mener de, at «Guds ord» havde forladt St. Nicholas, da han i kirkeraadet gav Arius en kindhest.

12. Ægteskab betragtes ikke blandt dem som en hellig handling og foregaar kort og godt ved de unge folks gjensidige overenskomst. Rigdom og rang giver intet fortrin, og forældrene blander sig ikke ind i sine børns giftermaal. Der er saaledes ingen ægteskabelige skikke og ceremonier; der trænges bare samtykke af de to og et løfte om at bo sammen. At vælge den ugifte stand af sædelig renhed anses for en høi dyd.

13. Døden regnes blandt gode gjerninger, •og den nævnes end ikke anderledes. Gud selv vil erindre den retfærdige i sit rige, siger de; men de beder ikke om døden, da de anser det for unyttigt. En kristens død kalder de ikke død,— 43 —

men forvandling; derfor siger de ikke, «vor broder er død, x men «vor broder er forvandlet».

14. Om den himmelske retfærdighed siger de, at riget er i menneskets vilje, og at himlen er i sjælen; de retfærdiges sjæle er i Guds haand, derfor kan helvedes kvaler ikke naa dem. At gaa i mørke og rædsel er de uretfærdiges og helvedes plager, helvede er angst.

Om livet efter døden tror de ellers, at man enten blir retfærdiggjort ved sine gjerninger eller fordømt ved sine gjerninger; hvert menneske faar efter sine gjerninger sin rette plads, og der er ingen omvendelse efter døden.

15. Om den yderste dag for de retfærdige og de uretfærdige siger de kun, at de overlader alt til Guds barmhjertighed.

16. De anser det ikke for nødvendigt for et menneske at tilhøre deres samfund for at frelse sin sjæl. Guds førelse bringer mennesket frelse; det gjælder bare at finde Guds vei og følge den.

17. De drager omhyggelig omsorg for sine boliger og siger, at en kristen bør bo rent og pent; i den henseende har de altid skilt sig ud fra andre bønder i samme landsby. De anser det alene for nødvendigt, at aanden ikke fængsles af ydre ting.

Paa samme maade pryder de sine værelser med billeder, portrætter af mærkelige mænd og helgener. De siger, at saadanne billeder for— 44 —

skjønner og tiltaler; men de maa ikke i noget tilfælde dyrkes, fordi det er en dødssynd.

18. De udtaler gjerne sine religiøse tanker og følelser i billedsprog; saaledes taler de f. eks. om syv himle: den første er mildhed, den anden forstand, den tredje afhold, den fjerde næste-kjærlighed, den femte samfølelse, den sjette gode raad og den syvende kjærlighed, hvor Gud bor.

Paa samme maade opfører de tolv kristelige dyder i skikkelse af tolv venner, saaledes:

1. Sa?idhed, som frir mennesket fra døden.

2. Renhed, som bringer mennesket til Gud.

3. Kjærlighed, som er der, hvor Gud er.
 4. Arbeide, hæderligt for legemet, en hjælp for sjælen.
 5. Lydighed, en rask vei til frelse.
 6. Tilgivelse, frelse uden kamp.
 7. Visdom, den høieste dyd.
 8. Barmhjertighed, som selve Satan frygter.
 9. Selvbeherskelse i som er fremkaldt af Kristus eller Gud selv.
 10. Bøn og faste, menneskets forening med Gud.
 11. Anger, — der er ikke høiere lov eller bud.
 12. Taksigelse, Guds og hans høie engles glæde.— 45 —
- Vi vil her som prøve gjengive to bønner fra deres møder.

I.

Til hvem skal jeg gaa fra dig, min Gud; til hvem skal jeg flygte fra dit ansigt? Om jeg stiger op til himmelen, er du der; om jeg gaar ned til helvede, er du der; om jeg havde vinger og kunde fly til de fjerneste søer, der vilde din arm naa mig og din høire haand holde mig fast. Hvor skal jeg gaa hen, og hvor skal jeg finde det evige liv, om ikke hos dig, min skaber? Hvor skal jeg gaa hen, og hvor skal jeg finde trøst, glæde, et hjem, og fred for min sjæl? Til hvem skal jeg gaa fra dig, min Herre Gud, ti du har i dig livets ord? Du er livets kilde og giveren af al velsignelse. Min sjæl tørster efter dig, mit hjerte tørster efter dig, du mit livs gud. Lad os faa fryde os i dit hellige navn; o Herre Jesus, du velsignede; lad min sjæl gjennembæves af dit navn, lad mit hjerte fyldes af det, saa intet i mit liv er mig kjærere end din hellige aand. Lad dine ord være sødere end honning for mig, og lad dine veie til frelse være mig kjærere end guld.

II.

Hvorledes burde du elskes, o Gud? Ti du er mit liv, du er min frelse, min ære og berømmelse; ti du er min velstand, min evige- 46 -

rigdom; ti du er mit haab og min trøst; ti du er min fryd, min evige fred. Hvorledes skulde jeg kunne elske tomhed eller det, jeg ikke kjender, eller det, som er fordærvet, forgjænge-ligt, eller usandt mere end dig, du mit sande liv? Du er mit liv, min frelse, og derfor sætter jeg alt mit haab, min tro, min lyst til dig alene. Dig, Herre, vil jeg paakalde med hele mit hjerte, hele min sjæl, og alle mine tanker; i din favn vil jeg ile, hos dig alene vil jeg hente styrke for min sjæl; jeg vil leve helt i dig og du skal leve i mig. Jeg vil se og kjende dig den eneste sande Gud, Herren, Jesus Kristus, livet som du har givet; i dit lys skal vi se lys ved Hellig-aandens naade!

Da de udsendinger, som i slutningen af aaret 1804 kom til St. Petersburg for at bede om, at deres brødre kunde faa lov til at udvandre til «Melkesøerne,» lige før jul forlod Petersburg, blev de spurt, om de ikke heller vilde holde jul der, og siden begive sig paa vei. De svarte da: «Det er fuldstændig det samme for os, fordi høitiden er i os, inden i os selv.» —

Da aandens stridsmænd havde bosat sig ved «Melkesøerne,» blev de anmodet om at leve stille og pent og ikke overtale nogen til at gaaind i deres sekt. De svarte da, at alt det, som krævedes, allerede var gjort; de trængte ikke mer at sørge for det; nu var tiden kommen til at høste og ikke til at saa.

*

Saaledes lyder den gamle beretning om aandens stridsmænd.

Tredje stykke.

Aandens stridsmænd i vore dage.

Vi har lært at kjende disse folks tro og liv for hundrede aar siden. Deres tro og liv har havt styrke nok til at holde aarhundredet ud. Følgende uddrag af et brev fra en af dem taler for sig selv om den aand, som ikke svigter under forfølgelse. Peter Verigin skriver 2den Januar 1896:

«Hvad jeg lægger mest vægt paa, naar jeg tænker paa mine trosfæller, det er, at de af al evne maa stræbe at være ydmyge og fromme, da det er et uafviseligt krav for at komme ind i Guds rige. Jeg mener, at de maa vogte sig vel for fristelse, saa plaget, som de blir, og saa ilde, som de er stillet. Jeg anser ængstelse for det timelige udkomme for allerede at være en stor anstødssten og sjælefare.

Jeg ønsker, at De vil bede alle, som kjender mig, at de ikke forbitres og knurrer mod regjeringen, fordi den undertrykker dem. Men de faar med Guds hjælp taale, hvad prøvelse de møder; de skal bare mindes, hvad Kristus og— 49 —

siden apostlerne har lidt for sandheden. Det er nødvendigt at taale forhaanelse for sandheden uden at klage; men det er endnu nødvendigere, at være udholdende under lidelser for sandheden.»

Vi skal her tilføie et kort uddrag af deres vigtigste læresætninger, som en af dem selv har skrevet 12te december 1896:

«Vore brødre kaldes «kristne af verdens-broderskabet», fordi alle mennesker er lige, børn af en fader, Gud; og da de ikke bare siger, at de elsker sin næste, men det er deres liv, maa de føie sig som lemmer paa dette verdenslegeme. For at høre til dette fællesskab har man at vise i gjerning sin kjærlighed til sine medmennesker, og paa denne maade optager man kristendommens lære uden former og regler. Vore brødre har nylig antaget dette navn, og forsøger at gjøre sig fortjent til det i sit liv, og saaledes bringe menneskeslægten til at antage frelserens lære, som var og fremdeles er forfulgt. Feil og mangler findes der, men de er alene en følge af den almindelige daarlige tilbøielighed til at slaa af paa de fuldkomne krav, og der er ingen større fare end dette halvhedsliv. Men med Guds hjælp vil der findes mennesker, som kan overvinde sine tilbøieligheder og kjødelige lyster og vil tjene den levende og sande Gud.

Verdensbroderskabets kristne har sine love for livet, og som hovedindhold af disse er ialfald flere enig om følgende sætninger:

Asndens stridsmænd. 4— 5o —

1. Medlemmerne af fællesskabet ærer og elsker Gud som al tilværelses ophav.
2. De agter menneskeværdet baade hos sig selv og hos sine medmennesker..
3. Medlemmerne af fællesskabet betragter alt som er til, med kjærlighed og beundring og søger at opdrage sine børn i samme tankegang.
4. Ved ordet Gud forstaar de kjærligheds-magten, livsmagten, som er alle tings ophav.
5. Liv er udvikling, og alting stræber mod fuldkommenhed, for at det modtagne frø kan vende tilbage til livets ophav som moden frugt.
6. Alt, som sker, er nødvendige skridt frem mod fuldkommenhed, — saaledes begynder livet med en sten, og gaar over til planter, for at komme til dyr, og det fuldkomneste dyr er mennesket, hvad liv og bevidst tilværelse angaar.

7. Medlemmerne af fællesskabet mener, at det er dadelværdigt at ødelægge eller skade noget levende væsen. I hvert enkelt væsen bor liv og derfor Gud — særlig i et menneskeligt væsen. At ødelægge et menneskeliv er ikke i noget tilfælde tilladt.

8. Medlemmerne kræver fuld frihed for menneskelivet og anser derfor al samfundsorden, som er grundet paa tvang, for at være ulovlig.

9. Grundlaget for menneskets tilværelse er tankens herredømme, — fornuften.

10. Det staar fast, at det menneskelige samfundsliv hviler paa den moralske lov, som— 5i — har elet bud: hvad jeg ikke ønsker for mig selv, skal jeg heller ikke ønske for nogen anden.

Disse ti bestemmelser anser vi for grundregler for kristenlivet eller det nye testaments ti bud.» —

En ven i Tiflis (P. Birukoff, som var med i forfatterskabet af første stykke) har omhyggelig iagttaget begivenhedernes gang under den sidste forfølgelse. Han skildrer saaledes de første indtryk han fik ved at træffe aandens stridsmænd, 17de november 1895:

«Jeg havde faat vide, at tyve aandens stridsmænd var kommet til Tiflis for nogen dage. Jeg var glad over at have faat leilighed til at gjøre deres bekjendtskab. Desuden ønskede jeg at gjøre dem bekjendt med et opsæt i en avis, om de forfølgelser de havde gennemgaaet om sommeren. Da jeg kom til det herberge, hvor de havde taget ind, sad de og spiste i et lidet, tarveligt værelse; de var ens klædt i lange blaa kjoler. Deres mad var kogte æg, brød og druer. Efter maaltidet stod de op fra sine sæder og opsendte med lav stemme en bøn; jeg kunde ikke skille ordene. Da de fik vide hensigten med mit besøg, blev de meget glad over at faa høre, hvad der var skrevet om dem. De samlede sig om mig og lyttede med stor opmærksomhed, bare nu og da afbrød de mig med udraab som: «ganske sandt» — «det er, som det gik for sig!» Efter læsningen fortalte jeg dem, at stykket— 52 —

havde staat i et engelsk blad, og at Leo Tol-stoy ogsaa havde skrevet et stykke om dem. Derpaa fortalte jeg, hvad jeg vidste om andre, som havde negtet at gjøre militærtjeneste. De vilde gjerne vide, om folk ogsaa i andre lande negtede at gjøre krigstjeneste. Da de i mig saa en mand, som havde medfølelse med dem, var de meget hjertelige mod mig. Og vi skiltes som venner, med det gjensidige og inderlige ønske om god fremgang. Jeg fik ikke leilighed til at træffe dem mere end denne ene gang, da de reiste tidlig næste morgen, men de gjorde et meget godt indtryk paa mig ved deres virkelig kristelige synsmaader og rene, hæderlige og strenge kaaakter.

Dog endnu stærkere indtryk paa mig gjorde de, som var fængslet, fordi de negtede at gjøre krigstjeneste. Takket være en kjending fik jeg ikke alene adgang til fængslet, men ogsaa lov til at tale med de fangne aandens stridsmænd ; dog desværre i nærheden af to soldater, som opmærksomt lyttede til vor samtale. Jeg fik alligevel underrettet dem om det før nævnte opsæt, men det var ikke muligt at faa leveret dem det til læsning.

Jeg kom til fangerne i det haab, at opmuntre dem ved underretningen om, at deres ædle, kristelige handlinger ikke forblev ukjendt, men at deres foreløbige var skikket til at skabe mange efterfølgere. Og dette vakte ogsaa stor glæde— 53 —

blandt dem; men det viste sig, at de slet ikke trængte at opmuntres af mig. Tvert imod op-muntred de mig i høi grad og styrkede ønsket hos mig om at leve et moralsk kristenliv. Istedendfor fortvilede mænd fandt jeg aandsfriske og modige mænd, som med glæde saa fremtidige pinsler imøde. «Det er ikke for røveri eller mord, vi sidder her,» sagde de til mig, «og derfor maa vi ikke klage over det, men glæde os, — Kristus selv led.» — Da det blev fortalt mig, at to af dem var bestemt til straffebataljonen, kunde jeg ikke afholde mig fra det udraab, at det vilde bli haardt der! — «Vi frygter ikke for legemet, og ingen kan tage vor sjæl fra os,» var deres svar, og det blev sagt i saa dyb overbevisning, at jeg fik en følelse af, hvor ophøiet denne nutidens kristendom er. Jeg følte det, som jeg var ført tilbage til de første kristne aarhundreder, da kristendommens bekjendere blev forfulgt af hedninger. For mig stod mænd, som lig de første kristne, glade gik til baalet og al anden pinsel og gjerne vilde lide for kristendommen, som de bekjendte. Hvor lavt forekom ikke hele vort kulturliv mig i sammenligning med denne dybe tro og urokkelige viljefasthed, hos disse simple frimodige mænd. «Det er en stor synd,» sagde de til

mig, «at løfte sin haand mod et medmenneske. Det er baade synd og skam at dræbe selv den minste fugl. Hvorfor skal vi drage saa stor omsorg for vort legeme ? Idag er jeg ilive, imorgen er jeg død»— 54 —

men min sjæl lever evig. Er det da ikke bedre at taale at vore legemer krænkes og bevare vor evige sjæl?» Da vor samtale kom ind paa et tilfælde, som nylig var hendt, kunde en soldat, som ogsaa erkjendte, at krigstjenesten var synd, ikke bringe over sit hjerte at negte det, uagtet han var bange for at bryde sin ed. «Eden», sagde de, «er ikke af nogen betydning; hvad vægt har det, naar den er aflagt under tvang?»

De klagede ikke over noget, men det var vistnok paa grund af deres overbevisning; i virkeligheden var deres fængselsliv meget haardt; deres kost var udelukkende vand og brød, de maatte ikke skrive et brev, som de vilde, og de, som de modtog, maatte først underkastes fængselsmyndig-hedernes gjennemsyn. De faar bare lov at læse i bibelen, men dette er de meget glad over.»

I forbindelse med dette skal vi meddele en beretning, som vi har modtaget af en officer, vi har fuld tillid til, og som synes om disse folk. Den er skrevet 7de marts 1897.

«Jeg havde faaet vide, at nogle af aandens stridsmænd skulde føres fra Elisavetpolfængslet til fængslet i Nukhin, og jeg drog for at møde dem ved skiftet. Jeg skal aldrig glemme synet af denne mars. Langs den høie vei, i dynd og sneslud kom en flok velvoksne, sunde folk i ordentlige klæder. De gik fremad, som de selv vilde, med sine sække og kapper paa soldatervis kastet over skulderen, og hvis ikke en afdeling soldater med— 55 —

rifler havde omgivet denne gruppe folk, og de fire forreste havde baaret lænker (jeg huskede ordene om Kristus : «han blev regnet blandt overtrædere» —) kunde man have indbildt sig, at det var frie reisende; deres ansigter var velvillige og af et godt udseende, deres bevægelser var værdige, deres stemmer velklingende og deres tale fredelig. Der var seks og tredive af dem ialt, for største delen middelaldrende, skjønt nogen allerede var gamle - og graa og andre ganske unge, skjægløse gutter. Den vide steppe og agerlandet, som de ikke havde set for sine øine paa lang tid, det klare sollys, den frie luft og synet af andre mennesker -og af frit liv, havde aabenbart en særdeles opmuntrende virkning paa fangerne. Det kvalme byfængsel var forglemt for øieblikket, og hver var glad bare for at faa aande fuldt og frit og strække sine stive lemmer og se sig om uden længer at ha fængselsmuren for øie. Det var dette, som fik hjertet til at krympe sig i mig, da jeg saa dem. Blandt dem var John Verigin, fader til en ung aandens stridsmand, som jeg kjender godt, og en ældre bror af Peter Verigin. Han var en høi, vakker, gammel mand, meget tiltalende paa grund af sin dannelse, dømmekraft og veltalighed. Paa min anmodning talte hans ledsagere til ham, og vi var snart i en samtale som gamle venner; andre kom med i samtalen, og blandt disse lagde jeg mærke til en takkelig ung mand, som især syntes at være glad over at se mig. Han var- 56 -

kommen fra Slavianka med en kammerat for at ledsage broderskabet til dets bestemmelsessted og hjælpe dem til at komme i orden der. Under samtale naadde vi stationen Haldan, hvor der var marked den dag. Folket stirred paa toget med forundring og skræk, da de saa dem komme forbi, alle folk i denne del af verden kjender godt aandens stridsmænd. De gav sig til at spørge hverandre høit: «Hvorfor fører man slige folk i fængsel?» «Hvad har de gjort?» — «Hvad er deres forbrydelse?» — Medens afdelingen gjorde holdt og fangekjærrerne med deres indhold blev spændt fra, vedblev jeg at tale med dem, staaende midt i flokken, og dette øgede endnu mere den almindelige forbauselse. De eskorterende soldater stod aabenbart paa meget venlig fod med sektererne og syntes bare for forms skyld at indtage sin stilling ved siden af veien. Delingens underofficer havde røget op i en religiøs forhandling, fortalte mine venner mig, fordi han vilde søge at bevise, at Gud havde godkjendt og endog velsignet krigen, og som bevis havde han anført «Soldatens Lommebog» af general Dragomiroff; hvor der staar, at der ikke findes nogen større kjærlighed end den, at en mand ofrer sit liv for sine venner. Han blev imidlertid meget forundret, da han fik vide, at dette var noget mere end en fri benyttelse af bibelens ord. Jeg fulgte afdelingen til den næste holdeplads og tilbragte natten der, hvor de hvilte. De talte om de ting, som var foregaaet, om de siste forfølgelser— 57 —

og voldshandlinger, men fornemlig om folk, som de var glad i, og som delte deres religiøse anskuelse. Da jeg havde fulgt dem gennem dalen, halvveis til næste holdeplads, tog jeg afsked med' dem og vendte hjem tankefuld og sørgmodig.»

Følgende samtaler fandt sted mellem de fængslede i Tiflis og myndighederne.

De blev spurt: «Hvad er I?»

«Vi er kristne!»

«Hvad slags kristne?»

«Ved De ikke hvad kristne er? — En kristen er en, som tror paa Jesus Kristus og holder Guds bud.»

«Hvis undersætter er I? Dén tyrkiske sultans eller keiseren af Ruslands?»

«Som et ydre tegn betaler vi skat til keiseren af Rusland, men vi er Jesu Kristi undersætter.»

«Og i hvis land bor I?»

«Vi bor paa Guds jord.»

«Og hvem adlyder I?»

«Vi adlyder ham, i hvis land vi bor.»

«Da I bor paa Guds jord og adlyder Gud, formoder jeg, I ikke anerkjender keiseren?»

«Vi vil ikke tage keisertitelen fra ham, som han har været keiser før, saa lad ham være det i fremtiden. Men Gud skabte jorden og alle, som bor paa jorden.»

«Da I ikke negter at anerkjende keiseren, - 58 -

hvorfor vil I da negte at udføre Eders soldatpligter?»

«Det staar ikke i vor magt at tjene som soldater, fordi vi er kristne, og en kristen kan ikke bruge magt mod sine fiender, men maa give hvert levende væsen fuld frihed og kan ikke dræbe sin broder?»

«Hvor har I det fra? Har nogen lært Eder det?»

«Vi har det fra Guds bud; det sjette bud siger: du skal ikke dræbe.»

«Og hvorfor behøver I at dræbe nogen?»

«Hvordan kan De sige, at vi ikke behøver at dræbe nogen, naar De lærer soldaten, hvorledes han skal dræbe? Vi er kristne, og kan ikke dræbe under nogen omstændighed, fordi vi anser et menneske for den levende Guds tempel.»

«Aa, ja, det er syndigt at dræbe et menneske uden aarsag; men hvad galt er der i at dræbe det i krig, naar fienden kommer for at plyndre os? Vi er forpligtet til at forsvare os selv imod vore fiender, saa de ikke skal plyndre os.»

«Ja, det er sandt, det er nødvendigt at forsvare os selv imod vore fiender, saa fienden ikke skal bli istand til at trænge ind i mennesket og indplante ond i det; men vi tror, at Gud er vort forsvar og vor beskytter.»

«Godt, I tror paa Gud, men vi vil kaste Eder i fængsel, og da skal vi se, om Gud vil frelse Eder. Det er hvad I faar for at gaa med— 59 —

saadanne griller i hodet, og negter at tjene keiseren. I kunde ha levet roligt, bare I havde gjort det.»

«Ja, det er alt, vi behøvede for at leve roligt. Men det er I, der har begyndt at undertrykke og tvinge os.»

«Hvem undertrykker Eder? I har bragt ulykken over Eder selv. Eders fædre tjente keiseren, men I negter at gjøre det.»

«Hvorledes kan vi tjene ham, naar det skal gaa ud paa at dræbe mennesker, og vi som kristne ikke har ret til under nogen omstændighed at dræbe et menneske? Vi anser det for ugudeligt. For os er alle mennesker brødre.»

«Hvad slags broder for Eder er et menneske, som ønsker at plyndre Eder?»

«Vi har ikke ret til at dømme et menneske. Vi har en dommer, som er istand til at frelse eller fordømme os. Hvem

er vi, at vi skulde dømme hinanden? Vi anser alle, som lever paa jorden efter Herrens ord, som børn af samme fader og vore brødre.»

«Saa negter I da under enhver omstændighed at adlyde keiseren?»

«Vi vil adlyde ham alene i det, som ikke er i strid med Guds vilje.»— 60 —

Af en anden embedsmand blev de spurgt: «Hvad slags broder er et menneske for mig, naar han ønsker at dræbe mig?»

De svarte med et andet spørsmål : «Paa hvad maade betragter De folk, som De fører krig med ?»

«Dem anser vi som fiender,» svarte embedsmanden.

«Og hvad er I da for dem?» — spurte de.

«Hvad? vi er fiender for dem!» svarte han.

«Ja, broder, De siger, at begge partier gjensidig blir fiender, hvorfor skal De betragte Dem selv som fiende ? Vilde det ikke være bedre at anse sig selv for den almægtige Guds søn?»

«Ja, naturligvis, enhver kunde ønske at være et Guds barn, men det er nødvendigt at fortjene det.»

«Men om De tjener Gud, vil De vinde hans bifald, og om De tjener et menneske, vil De vinde bifald af det; nu er menneskets bifald farligt, og det er umuligt at tjene to herrer.»

Dette svar gjorde embedsmanden forbitret, og han skreg : «Jeg vil gribe en revolver og skyde Eder en kugle for panden, saa I ikke plager mig mere med Eders dumheder.»

«Ja, dersom De har magt til det, saa gjør det. Det staar skrevet: at det er umuligt at gjøre noget uden Gud vil, vi kan ikke gjøre et haar sort eller hvidt, og vi kan heller ikke dræbe eller ødelægge nogen.»— 61 —

«Det er saa skrevet,» sagde han, «men det er neppe en af os, som kan leve efter det.»

«Hvorledes kan De sige det, naar vi glæder saa over, at leve efter Guds bud, medens I ikke vil tillade os det, og heller ikke ønsker at leve efter det selv?»

«Ja, brødre,» svarede han, «det er Guds vei, men faa vælger at gaa den. Dog hold I ud, naar I engang er kommen ind paa den. Maa Gud hjælpe Eder til at holde fast, og ikke afvige fra den; men husk paa, at I ikke maa overtale mine soldater, til at gjøre, som I gjør.»

De mænd, som optegnede disse samtaler, blev først af alle kastet i fængsel i Kars, for at have tilbageleveret sine udskrivningskort, og derefter blev de sendt til Tiflis.

Vi vil slutte dette stykke med et uddrag af et brev fra Gregory Verigin, en anden broder af Peter Verigin, som blev fængslet i Tiflis-Metekh-fæstningen, det strengeste fængsel i Kaukasus:

«Jeg har hørt, at nylig mange gode venner og mødre har kommet for at se til vore brødre i dette fængsel, men til min store skuffelse fik jeg ikke se dem; dog man kan ikke kalde det svundne tilbage, — maa Guds vilje ske! Jeg sad den tid i ensomt fængsel i en mørk og kold celle, hvor jeg havde tilbragt fire dage i store lidelser, men dette har ingen betydning og er bare til gavn, som det er en god straf; ellers glemmer mennesket sin stilling paa jorden; men naar man gennemgaar saadanne lidelser, mindes man om det evige liv. De gav mig ingen varm mad, men jeg tilbragte tiden i bøn og faste. Rummet var meget lidet. Jeg fik ingen klæder, og jeg led svært af kulde. Da jeg bad om et stykke af et gammelt tæppe, henviste de til en eller anden lov og sagde, at loven ikke tillod det. Jeg sagde dem: «Jeg holder paa at dø af kulde, og I taler til mig om en lov, giv mig først et tæppe, og imorgen vil vi tale sammen om loven.» Men de lukkede døren og gik sin vei. O, haardhjertede mennesker! maatte Gud tilgive dem.»

fjerde stykke.

Lebedejf og hans kammerater i militærfængsel.

—jit y

C"

Som før berettet fandt de sidste forfølgelser af aandens stridsmænd sted i 1895, lige efter at deres aandelige liv var vaagnet til ny kraft.

Den første, som blev straffet, var Matthew Lebedeff og elve andre soldater, som havde efterkommet den almindelige udskrivning i 1887 og for en tid fundet sig i at gjøre militærtjeneste. Men samvittigheden slog dem, og de forlod uden videre den stilling, som de var trukket ind i, i et svagt øieblik mod sin vilje; derfor blev den forfølgelse, som rettedes mod disse, strengere end den, de blev udsat for, som første gang var udskrevet.

De blev dømt ved krigsret og sat i fængsel' under straffebataljonen i Ekaterinograd, hvor man efter reglementet hver dag og time ventede, at de vilde opfylde den militære disciplins bud, som de ikke med god samvittighed kunde rette sig efter, da de havde negtet militærtjeneste. - 64 -

Paa samme tid havde fængselsmyndighederne ikke ret til at ophøre med at gjøre disse krav; og som følge af dette, blev aandens stridsmænd gjenstand for en uophørlig række mishandlinger; de udholdt pisking, indespærring i kold, mørk celle, og vand og brødstraf, — deres straf blev stadig øget, saa deres fangenskab blev til et eneste sløvende plageri. Dette holdt ved til høsten 1896, da regjeringen udstedte den befaling, at de, som havde negtet militærtjeneste af religiøse grunde, ikke skulde holdes fængslet i militærarrester.

Vi har faat breve, som indeholder mange hentydninger til disse folk og de lidelser, de fik gennemgaa i bataljonen. En aandens stridsmand fra Signak skriver saaledes 4de marts 1896: «De er saa stygt behandlet, at de næsten ikke er til at kjende igjen.» —

Andre fra distriktet Gory skriver: «Vi besøgte Lebedeff og hans kammerater, som er i Ekaterinograds straffebataljon; sammesteds var der elve andre mænd, som nylig var udskrevet. Vi søgte oberstens tilladelse til at besøge dem; han spurte os: «Hvor er I fra? — Og hvorfor kommer I hid?» — Vi svarte: «Vi kommer fra provinsen Tiflis for at besøge vore brødre.» — Han sagde: «Alene slægtninger har lov til at besøge fangerne, og det bare en kort tid, ikke mere end en time.» Og mødet blev saaledes forbudt; men vi var alligevel, Gud ske lov, istand- 65 -

til at faa besked om de grusomme og hjerteløse straffe, de blev underkastet. Deres- forfølgere skar tornekjæppe, fem eller seks i en bundt. Mændene maatte lægge sig ned, og paa hver side af dem blev der stillet drukne mænd, som begyndte at slaa løs paa dem, som en rasende vild hundeflok kaster sig over en flok fredsommelige faar. Hver flk 30 stokkeslag. (Andre skildrer dette saaledes: «Blodet sprøitede i alle retninger, piggerne trængte ind i kjødet, og rev med sig kjødstykker for hvert slag.») Efter dette blev de sat i ensom, kold celle et døgn; og næste dag blev de ført ud og fik geværer og blev opstillet til eksersis. Som kristne sagde de: «Vi kan ikke udføre, hvad der er imod Guds bud.»

Men trods sit svar, blev de atter slaat og forhaanet. Efter denne eksersis kommer fangernes middagstid; de andre fanger flk god mad, men vore brødre fik ikke engang brød nok; og de blev da spurt: «Har I faat nok? — Eller vil I ha' mer?» — De svarte da i sin troskyldighed: «Giv os mer brød!» — men saa flk de istedet slag, saadanne slag, at de med nød og neppe kunde staa paa benene.»

Disse mishandlinger blev gjentaget flere gange og under stor legemlig svækkelse. Af de tolv havde tre mand ikke styrke til at staa fast. Den kraft, de viste i den første tid af sit fangenskab, svandt lidt efter lidt hen; tilslut samtykkede de i at bære de børser, som de flk, og da de

Aandens stridsmænd. 5— 66 —

var svage og matte, spiste de ogsaa det kjød, de fik, hvad der er imod deres leveregler. (De er nemlig

vegetarianere, d. v. s. de ernærer sig udelukkende af planteføde). De følte sig høist ulykkelig over sine feiltrin, saa meget mere, som nogen af deres brødre, som de var sammen med i fængslet, blev sendt til Sibirien, og disse tre blev i sin svaghed gaaende der og maatte vedblive at være soldater. De blev staaende ved Ekaterinogradsstraffebataljon. De føler saart sin elendighed, men bærer den med taalmod, skjønt de er svage og syge, og har meget smaa evner. En brevsriver skildrer saaledes et besøg, han aflagde der i december 1896:

«Anthony Fofanoff fra Elisavetpoll kom for at besøge de brødre, som var blevet tilbage i straffebataljonen: Mathev Lebedeff, Nicholas Fofanoff og Kalmikoff. Han kom did 25 de decbr. 1896. Han besøgte dem og talte med Lebedeff, som paa Anthony's spørsmaal, 0111 hvorfor han forblev i denne morderhule, svarte, at han havde været gjenstand for haarde angreb fra myndighedernes side.

Han fortalte følgende: «Der blev sendt breve til mig fra brødrene med anmodning om at styrke de brødre, som var i bataljonen. Obersten blev rasende paa mig, og lod mig gjentagende piske for det, da saadanne breve altid skulde gaa gjennem hans hænder.» —

Han bad mig bringe dette bud til alle- 6; -

brødrene og til moderen: «Med Guds hjælp skal jeg omvende mig; mit hjeate er dybt bedrøvet, fordi jeg ikke har kunnet holde ud den hele straf.» — Og han gjentog: «Jeg skal komme ud af det; jeg er saa gruelig bedrøvet for det.»

Da Anthony gav dem brød og andre levnets-midler, blev Lebedeff meget rørt og udbrød med taarer i øinene: «jeg tænkte, I rent havde forglemt os, og at vi havde tabt Eders venskab ved vor mangel paa standhaftighed.»

Forud for dette, i november 1896, skrev Leo Tolstoy et brev til obersten over straffebataljonen, og næsten paa samme tid skrev ogsaa V. Tchertkoff til ham. Disse breve synes at have mildnet oberstens hjerte noget, at dømme efter følgende meddelelse fra en ven i Tiflis i december 1896: «En gammel aandens stridsmand Tchevel-dayeff er nylig vendt tilbage fra Ekaterinograds straffebataljon.. Han har været der for at besøge sin søn for anden gang. Første gang var han der i vaaren 1895. Bataljonschefen havde kort tid forud modtaget breve fra nogen venner af os, som gjojde ham kjendt med den lære, aandens stridsmænd i virkeligheden fører, og hvorfor de blev straffet, og bad ham at behandle dem saa mildt som muligt. Det følgende er Tchevel-dayeff's fortælling om hans møde med kommandanten:

«Da kommandanten modtog mig, sagde han: «Aa, gamle mand, du var her ivaares, og nu er du her igjen?»— 68

—
«Ja,» sagde jeg, «jeg kommer igjen; jeg elsker mine børn.»

«Hvorfor siger du dine børn? Du har jo bare en søn her; er det ikke saa?»

«Jo, men jeg betragter dem alle som mine børn.»

Da jeg var der ivaares, var han haard og streng, men dennegang var han mild og venlig. Jeg pleiede at besøge ham hver dag, og naar jeg ikke kom, sendte han en soldat efter mig. Vi pleiede at sætte os ned paa en bänk udenfor hans hus og prate.

«Dersom de nu vilde falde tilføie efter vor lov, vilde jeg lade dem reise hjem og besøge sine venner,» sa han.

«Man kan bare tjene én herre!» sa jeg.

«Og denne herre?»

«Vi har en herre, det er Herren, som vi tjener.» —

«Hvorfor vil I ikke bære vaaben?»

«Hvorledes kan vi dræbe vore venner?»

«Men en fiende?»

«Dersom en vilde dræbe en fiende, var han selv en fiende. Herren har skabt alle i sit billede.»

«Men dersom nogen overfaldt dig og tog din hest?»

«Da vilde jeg indstændig bede ham ikke at tage den, Men dersom jeg ikke kunde overtale ham, lod jeg ham ta den. Jeg vilde ikke paaføre- 69 -

mig en synd. Da jeg kom hid ifølge med en af mine unge venner, mødte vi en vildmand fra Kaukasusfjeldene; har rev kappen af mig og tog den. Vi bad han indstændig om at faa den igjen; han gjorde det ikke, men red bort med den. Han vil bli urolig, kappen vil volde hans sjæl megen angst.»

Kommandanten spurgte mig: «Hvad er det for et bud I har: «Elsk din næste som dig selv?» I har jo ingen bøger; hvor finder I det da?»

«Vi faar det fra vor Fader og ven. Det staar i «Livets bog», som indeholder alle vore bud.»

Han bad mig gjentage dem for sig; saa maatte jeg ogsaa gjentage en af vore salmer.

«Hvor lærer I alt dette?» spurgte han.

«Af vore forældre.»

«Og saaledes lærer du dine børn?»

«Ja !»

Og saadan blev vi ved at snakke sammen. Til slut sagde han: «ja det er bra alt sammen og man skulde leve saaledes.»

Flere af de aandens stridsmænd, som blev ført fra straffebataljonen og andre fængsler til Sibirien, blev syge og døde af den haarde behandling, de udstod i fængselet og paa veien. Følgende er en kort beretning fra en ven, skrevet— 70 —

i mars 1897, om en af dem, som døde i fængslet i Moskwa.

«For tiden ligger der i Moskwa fængsels-hospital en aandens stridsmand, en af de gjenstridige soldater. Han var i fængsel omtrent et aar og skulde sammen med nogen andre deporteres til Yakutsk distriktet, men blev ladet tilbage i Moskwa paa grund af sygdom. Jeg har besøgt ham to gange. Han har tæring og ser meget daarlig ud; han vil snart bukke under for feber, hoste og sved. Men han gaar rolig døden imøde og siger, at han er tilfreds med alt. Han klager bare over sin sygdom, men bærer ogsaa den med stor sindsro.» femte stykke.

Vaabenbranden i juni 1895 og «eksekutionen».

v / _

"V C

Vi maa nu vende tilbage til, hvad der hændte i juni 1895, da aandens stridsmænd efter fælles overenskomst samledes et sted i nærheden af landsbyen Goreloe med sine vaaben, som de vilde ofre til flammerne. Det er nødvendigt at understrege, at disse vaaben hverken tilhørte regjeringen eller egnens magthavere, men kun var nogen simple børser, som de, i lighed med de omboende folk, havde vænt sig til at have til selvforsvar* mod røvere, omstreifende fjeldfolk og vilde dyr. De var nu kommet til den opfatning, at selv det, at ha' disse børser i sine huse, var en svaghed og selvopgivelse. Uden at undersøge eller vente paa, at der indtraf noget, sendte embedsmændene straks Kossakkerne ud for at undertrykke den opstand, de falskelig havde faaet melding om; og kavalleristernes angreb paa de forsvarsløse folk var meget voldsomt. Fra mødestedet blev aandens stridsmænd drevet afsted til landsbyen Bovdanovka for at stilles for Guvernøren af Tiflis, og de sang da paa veien denne sang:

«Herre, min Gud, i dit navn! jeg søger den trange vei. — Jordelivet jeg flyr og skilles fra fader og moder, skilles fra broder og søster og hele min slægt og mit folk ; stag jeg taaler og vold, skam og skjændsel jeg taaler, hungrig

er jeg og tørst, nøgen gaar jeg paa veien.

Herre niin Gud, i dit navnb —

Men Kossakkerne forsøgte at overdøve deres stemmer med liderlige viser.

Disse Kossakker blev da anvist kvarter hos landsbyernes folk, som led meget af deres raa opførsel.

Helene Nakashidsy af Tiflis (en født prinsesse, en titel hun nu ikke faar lov til at bære), som fra først af har været en varm ven af aandens stridsmænd, og som nu er i England, beskriver saaledes i juli 1895, hvad hun har hørt om den grusomhed, som her blev øvet:

«Jeg hørte følgende beretning af Akcenia Strelaeva, en ældre kvinde: «Fire af os kvinder gik fra Spaski til Bovdanovka; paa veien blev vi overfaldt af hundrede Kossakker, som førte os til Bovdanovka. Der satte de os ind i et vognskur og tog os siden ud i gaarden en for en. Derpaa klædte de os af i gaarden, drog vore skjorter op over skuldrene og piskede os paa bare legemet,— 73 —

I gaarden stod nogen Kossakker og mange andre folk. De slog os; du kunde ikke tælle slagene! To af dem holdt os og fire slog. Tre af os-stod det over; men en af os rammede de saa haardt, at hun ikke kunde staa. Vi blev udsat for mange forhaanelser.»

Nastasia Tchernenkova, en meget gammel kone, fortæller følgende :

«En hel peleton og to eskadroner af Kos-sakker holdt til paa vor gaard i Bovdanovka. De boede i vognskuret. En kveld sad vi ved aftensmaden, jeg, min mand, vore to sønner, (den ene nitten, den anden sytten aar) og vor svigerdatter, som kun femten dage i forveien havde faat et barn. Kossakkerne kom ind. «I spiser til aftens ?» — sagde de. — «Ja, sid ned og spis med os.» — «Chefen har befalet os at arrestere manden i huset.» — «Dersom I arresterer ham, maa I ogsaa ta os!» — De begyndte da at trække min mand afsted; vi klyngede os til ham og vilde ikke lade ham gaa; og, min Gud, hvad hændte vel! «Hjælp, brødre, I som tror paa Gud; hjælp!» skreg vi. De slæbte os paa denne maade gaarden rundt; de drog, og vi holdt igjen; saa rev de ham fra os, og stængte ham inde i pakhuset. Der slog de ham, saa der næsten ikke var liv i ham; skrigene var forfærdelige! —

De stængte mig inde i skuret og beholdt min svigerdatter i gaarden. Jeg sprang ud af— 74 —

skuret gennem vinduet, en nabo skjulte mig. De tog min svigerdatter ind i et rum og pinte hende i tre timer; de skjændte hende og sagde: «Hvor er din Gud? Han vil ikke frelse dig!» — Officeren kom; han vilde ogsaa skjænde hende; men hun sagde til ham: «Jeg skal blive i live, du skal forgaa; jeg skal dø, du skal forgaa!» og han for da ud i gaarden, men kom tilbage igjen. Atter havde han lyst at skjænde hende og tænkte, at hun vilde give efter og føie sig; men hun gjentog de samme ord: «jeg skal blive i live, du skal forgaa; jeg skal dø, du skal forgaa!» Tilsist befalede officeren soldaterne at gaa sin vei, da hun ikke vilde falde tilføie.

Om morgenen slåp de min mand ud, og vi gik til ham og græd; han græd ogsaa og sagde : «Hvad skal vi gjøre? Lad os bede til Gud; vi har ingen uret gjort; ikke røvet nogen, ikke be-skjæmmet os selv.» —

Da hun fortalte mig dette, græd hun hele tiden, den gamle kone var badet i taarer: der var ialt femten mennesker tilstede, og alle-sammen græd. —

«Saa,» sluttede hun, «gik de ind i byen; de gik til Thena Saprikinas hus, hvor hun boede med en gammel mand og sin datter; og de skjændede disse kvinder paa samme maade.

Derpaa skjændede de Tania Posniakova. Hendes mand var ikke hjemme, men hendes— 75 —

fætter tilbragte natten i huset. Han blev stængt inde i stalden.

Det samme hændte hos Mitro Malakhofif. De stængte ham inde og skjændede hans hustru af hjertens lyst. — Og dette er, hvad Anna Posniakoff, en meget gammel kone, fortalte mig.

«Kossakkerne kom til os om dagen, tyve af dem. De kaldte min søn, Vassia, 24 aar gammel, ud i gaarden og satte ham til at feie op rusk i en liden sæk. Han vægrede sig med en haand-bevægelse og traadte tilbage; saa

brugte de svøbe paa han. Og de greb ham og satte ham ind i vognskuret. Da det blev mørkt, slæbte de ham ud i gaarden og piskede ham, saa meget de ønskede. Efter at ha' slaat ham i tre timer, reiste de ham op. Han aandede endnu, og de begyndte igjen. Da de holdt op, var han næsten død. Hele hans krop var ophakket. De slængte ham da ind i vognskuret.

Ved midnatstid kom de for at arrestere min anden søn. Vi sagde: «Her er vi allesammen: arrester os alle, vi vil ikke lade ham gaa alene.» — To af kvinderne havde smaa børn, som de tog i sine arme; de smaa klyngede sig tæt til dem. Soldaterne kvalte næsten børnene, da de forsøgte at rive dem fra os. De drog afsted med min søn og os med. Da blev Kossakkerne bange for børnene og forsøgte at rive os bort. De gik ind i vognskuret, hvor min søn laa, som de havde pisket: der tændte- ;6 -

de et lys, og saa gik de os ind paa livet. «Spar mig en gammel kone,» raabte jeg, «tag hvad I vil, men forhaan os ikke; jeg er gammel nok til at være moder for Eder alle.» Da kom en af dem og sagde, at de skulde lade os være. De tog os ind i et rum, hvor en officer laa paa en seng. Vi kastede os alle paa knæ for ham. «Gud tilgive Eder, som plager os saa,» — raabte vi. Saa jagede de os ud af landsbyen; og ved morgengry skyndte vi os bort. Al vor eiendom havde de taget; og der var ingen, vi kunde gaa til. Efter tre dages forløb vendte vi tilbage og fandt tomme kjørel og intet i huset. —

De slog ogsaa Vassia Kolesnikoff, de piskede ham, saa hans støvler blev fulde af blod. Saa piskede de ikke flere; men det var neppe et menneske, de ikke slog.» —

Nicholas Posniakoff fortalte: «Kossakkerne kom løbende til mit hus om natten. De raabte: «Luk op!» — Jeg svarte: «Vi har intet natte-herberge!» — De begyndte at hamre paa døren. Jeg fandt udvei til at skjule mine to døtre, og løb selv ind i vognskuret gennem en bagdør. De slæbte min kone og barnet fra stuen ud paa gaarden. Hun skreg: «Pjotka, (hendes seksten-aarige søn, som tilfældigvis var hjemme) bank paa vinduet. Nicholas er i gaarden og vil komme og hjælpe os.» Da kastede de hende overende og løb sin vei. — Posniakoff blev— 77 — pisket i tre timer; da sang han under piskeslagene :

«Herre min frelser, du er mit lys; og ingen jeg frygter! Herren selv vaager over mit liv; hvad skal jeg grue for ? Om mit kjød de skade volder, mine fiender til skam det skal vorde. Om mine fiender reiser sig imod mig, det ingen forfærdelse vækker; om en hær af fiender kommer, jeg trøster paa Herren, min Gud! Min fader og moder forlod mig som barn, min frelser tog mig og gav mig liv og lykke! Sæt mig, o herre, paa sandhedens vei, og lad mig lyde din hellige lov. Lad ingen fiender forvirre mit sind. Jeg trøster paa livet, som kommer; men ræd mig i dette liv, o herre, fra ugudelighedens vold. Dæk mig, o herre, med din høire arni, og værg mig mod skjændsel og løgn. Hold mit hoved høit, saa mine fiender skjæmmes. Mit hjerte jeg giver som offer; paa dig, jeg kalder, o herre, og synger dine børns salmer; til dig jeg klynger mig fast med hjerte og sjæl; lad mig staa tryk paa sandhedens grund, ti du, min Gud, er min styrke! — Ære være Gud!» —

Sjette stykke. Om forskjellige forfølgelser.

Fra denne tid har vi en lang fortælling om arrestering, fængsling og landsforvisning. En ven i Tiflis, som vi før har nævnt, skriver:

«Af beretningerne om aandens stridsmænd er det blandt andet en ting, som tydelig falder i øinene: De militære myndigheder vil ikke paa nogen maade høre deres forklaringer om grundene til, at de negter militærtjeneste, og forbyder dem strengelig at tale derom. Aandens stridsmænd af «det store parti» blev paalagt at indfinde sig til de militære mønstringer paa følgende steder: i Suran, Dushet og Signak, og selv om de aldeles negtede at trække lod, maatte dog hver eneste en af dem indfinde sig til sessionerne. —

General Surontzeff havde en samtale med dem og sagde: «I maa efterkomme keiserens lov!» — De svarede: «Hvad denne lov angaar, har vi hørt om den, men af en eller anden— 79 —

grund ser vi ikke noget til den. Hvad gjælder vel en lov, naar man kan faa kjøbe sig fri for den? — Chefen for Karsdistriktet Shegoubatoff,, tog tusinde rubler af en mand, for at skaffe hans søn et fripas, saa han kunde slippe fra militærtjenesten.» — Og Shegoubatoff selv var nærværende og stod der ganske bleg, men sagde ikke et eneste ord, fordi det var sandt; og den mand, som gav de tusinde rubler, var der ogsaa.»

Det følgende er uddrag af et brev fra en aandens stridsmand i Elisavetpolfængslet, skrevet 29de november 1895:

«Kjære broder i aanden! Vi hilser dig, og i vor herre Guds og i vor frelser Jesu Kristi navn ønsker vi dig liv og helbred og sender dig vort ringe budskab. Vi har for nogen tid siden hørt om vore brødre, som bor i forskellige dele af Rusland; vi ved ikke, hvorledes de lever. Det er vanskeligt for os at faa nogen ordentlig forbindelse istand med dem; men . det vilde bringe os trøst i vort jordeliv og hjælp til at. lære den evige frelses vei at kjende. Nu, kjære broder, ønsker vi at gjøre nærmere bekjendtskab med dig. Vi har set dit brev af 11 te november, der spørger du en af vore brødre om det liv, de forviste aandens stridsmænd i Kaukasus fører—Om dette kan vi fortælle dig, kjære broder, at da vi fulgte vore egne kjødelige lyster og søgte vor egen tilfredsstillelse og levede som de andre omkring os, da syntes de kaukasiske embeds— 60 —

mænd godt om os, især fordi vi bestak alle regjeringens tjenestemænd i distriktet med rigelige drikkepenge; de kaldte os da for velmenende folk og sagde, at der ikke var bedre mennesker til end aandens stridsmænd; men da aandens stridsmænd begyndte at rette sig efter Guds vilje og tjene Herren alene, og paa samme tid hørte op med bestikkelserne, da forandrede øie-blikkelig embedsmændene sin mening om os, og nu siger de: «I er forbrydere mod keiseren.» Men vidste keiseren, hvem der er de virkelige forbrydere mod loven, vilde han sætte ret over embedsmændene.»

Her er et brev fra en aandens stridsmand i distriktet Kars:

«Den 15de november 1895 var her udskrivning med lodtrækning. Vore unge mænd negtede at trække lod. En af embedsmændene trak for dem. Loddet faldt paa fem af de to og tredive af vore, som mødte. De andre skulde tage plads i reserven, men de negtede. Alle blev sat i fængsel.

To dage forud kom der til os en general og en oberst for at undersøge, hvorfor aandens stridsmænd negtede at gjøre militærtjeneste. Fire ældre mænd fra hver landsby, blev kaldt sammen til møde med disse embedsmænd.

Embedsmændene spurte: «Hvoraf kommer det, at aandens stridsmænd, som før levede rolig og var vel anset over hele det russiske rige for— 8i —

deres fromme levevis, i den sidste tid har fortørnet de høiere myndigheder ved at negte at erkjende nogen øvrighed?» — Og saa spurte de: «Hvorfor vil I ikke gjøre militærtjeneste?» —

Der blev svaret: «Efter Guds ord kan vi ikke dræbe eller bruge vold mod vore brødre, som er skabt i Guds billede.»

«Men hvorfor vidste I ikke det før?»

«Før vidste vi ogsaa godt Guds lov, men vi levede ikke efter den; vi førte et uordentligt levnet og gav efter for drukkenskab.»

Da sagde de: «Kanske I lever i trykkede kaar, eller jorden ikke er frugtbar; hvis I fik god jord, vilde I vel gjøre militærtjeneste?»

«Vi kan ikke bryde Guds lov.» —

Da sagde de: «Godt, I skal bli forvist til Sibirien, der vil I bli udsat for mange slags gjenvordigheder.»

«Hvad der saa blir gjort mod os, kan vi ikke forlade Guds lov og rette os efter menneskeloven.» —

Da sagde de: «Vi vil give Eder tilbage Eders huse og den fællesformue, som I før besad, vil I da gjøre krigstjeneste?»

Der blev svaret: «Vi kan ikke svigte vor Gud.» — —

Og her er igjen et uddrag af et brev, som en aandens stridsmand skrev under eskorte paa veien fra Kars til fængslet i Tiflis ilte december 1895:

Aandens stridsmænd. 6— 82 —

«Kjære broder, i den Herre Jesus Kristus, og" snille søster! Vi forsikrer Eder, at vi af Gud Herrens naade er sunde og friske! Ære være Gud for hans forsyn og forbarmelse over os! Og I, kjære broder og søster, er I friske og sunde? Idag modtog vi et brev fra I. Tregouboff, (Tchert-koffs og Birukoffs ven.) Han hilser os broderlig med gode ønsker og godt budskab. Herren bevare ham! Han skriver, at han har hørt, at jeg og Verestchagin er dømt til at hænges, og at han og Tchertkoff har skrevet til den øverstkommanderende i Kaukasus for at faa sagen gjenoptaget. Jeg ved ikke, hvorfra et saadant rygte kommer; vi har ikke hørt noget om det.

Dog kan det nok være saaledes afgjort mod os, — det onde er deres gjerning; men vor gjerning er at fuldkomme Herrens værk, som har givet os liv og lys. Vi er naturligvis taknemmelig mod disse vore brødre, at de af sin overstrømmende kjærlighed ogsaa drager omsorg for os; Herren bevare dem! Men efter vor opfatning eidet ikke værdigt for en kristen, at bøje nakken for mennesker og bede om naade. Vi venter for saadanne gjerninger naade fra Herren, som er barmhjertig og frelser sit folk, naar det trofast følger hans lov; og vi ønsker at opnaa den ære, at være hans tjenere.» —

Tregouboff skriver videre: «Vi staa Eders brødre nær i opfatning; kan I sende os en beretning om Eders tro?» — Jeg vilde saa gjerneskrive et brev, men I ved selv, hvor vanskeligt det er at reise under eskorte. I forbindelse med det arbeide, vi har begyndt, tror jeg heller ikke det er nødvendigt at bruge mange ord til forklaring. Hvad vor tro bestaar i, det kan kortelig udtrykkes ved de to bud, som er bragt os af verdens frelser: at vi skal elske ham og elske vor næste som os selv.

Vi skiltes fra vore forældre paa veien, og vore brødre og søstre fulgte os ogsaa et stykke; og med inderlig kjærlighed raabte de til Gud og bad ham være med os, og hjælpe os til at staa fast paa hans ords klippe og overvinde den onde aand ved vor taalmodighed.

Den 14de besøgte general Surovtzeff og oberst Grebenstchikofif, begge fra Tiflis, landsbyen Spasovka i landskabet Kars. Fire af brødrene fra hver landsby blev hentet og spurt om, hvorfor de i saa kort tid havde forandret sin levemaade. De svarte paa alle spørsmaal med kristelige grunde. Maatte vor Herre Jesus Kristus sende fred og naade i deres hjerter, saa de kan leve efter hans vilje.»

Vor ven i Tiflis skriver om militærtjenesten: «Det er indlysende, at de militære myndigheder anvender al sin magt ikke bare for at skjule grundene til, at de unge mennesker negter krigstjeneste, men ogsaa for at skjule selve det, at saadan negtelse finder sted. (Folk, som man havde stukket ind i afdelingerne, blev saaledes ikke- 84 - tvunget til at aflægge ed og heller ikke til at eksersere.) De lokale aviser er forbudt at optage stykker af noget slags om aandens stridsmænd. Men lyset skinner ogsaa i mørket, og mørket kan ikke skjule det; og der sker intet i løndom, som ikke skal komme for lyset; og derfor udretter ethvert forsøg paa at skjule sandheden ingen ting; og det viser netop, at forfølgerne selv, paa bunden af sin sjæl, erkjender, at de har uret, skjønt de foregiver, at de ser ned paa den forfulgte med foragt.» —

Om den kommission, som før er nævnt, skriver den samme ven: «Kommissionen er udelukkende sammensat af militære; men man skylder disse folk den retfærdighed at sige, at de har gjort sin undersøgelse grundig og samlet underretninger omhyggelig. Kommissionen drog rundt i hele det distrikt, hvor aandens stridsmænd baade af det lille og af det store parti er bosat. Først kom kommissionen til Signak, hvor aandens stridsmænd fra de nærliggende georgiske bygder blev sammenkaldt. De efterkom indkaldelsen, kom samtidig og blev venlig modtaget. Man har fortalt, at de ved denne leilighed først og fremst blev anmodet om at sidde ned; det blev endog sagt dem, at de blev betragtet som brødre, (skjønt jeg anser en saadan opførsel fra militære embedsmænd for tvilsom.) Men det er sikkert, at kommissionens formand sagde til dem: «Jeg beder Eder sige hele sandheden ganske frit, da vi- 85 -

er sendt af keiseren for at faa hele sandheden at vide.» Fra Signak kom kommissionen til Slaviankabyen i

landskabet Elisavetpoll; derfra til Kirilovka, Terpayne og andre landsbyer i landskabet Kars; og derefter til landsbyer i Alhal-kalak, og allesteds blev der fremsat omstændelige spørsmå, særlig om «eksekutionen».

De vilde først ikke tro paa beskyldningerne for voldtægt mod unge kvinder; saa blev da ofiferne hentet, og de bekræftede det. En af de kvinder, som man spurte, blev vred og sagde til dem: «Hvorfor piner I mig? — For fjerde gang gjør I mig de samme spørsmå; jeg siger sandheden, hvorfor skal I da plage mig mere?» — I sammenhæng fortalte aandens stridsmænd af «det store parti» kommissionen alt sammen. En af dem sagde til generalen: «I vil tvinge os til at lyde loven, men tillader selv, at den overtrædes.» Generalen svarte intet; men bagefter ytrede han til obersten, som stod ved hans side: «Denne aandens stridsmand har ret.» — Samstemmig gav aandens stridsmænd den forsikring, at de gjerne vilde adlyde milde og retfærdige myndigheder, det vil sige, i de befalinger, som ikke er i strid med Guds lov. — Men ganske vist kunde de ikke adlyde øvrigheden blindt. I den henseende gjorde de opmærksom paa Kristi ord: at «man ikke kan tjene to herrer.» En af aandens stridsmænd bemærkede spøgende: At nogen af deres velyndere sandsynligvis ikke syntes— 86 —

om, at de ikke smurte embedsmændenes støvler. Hermed mente han, at aandens stridsmænd af «det store parti» optraadte som uafhængige mænd ligeoverfor enhver embedsmand, og det blev naturligvis ikke altid gunstig opfattet. De ansaa alle mennesker for sine brødre og erkjendte ingen forskjel paa grund af deres samfundsstilling. — Aandens stridsmand vil ikke, som den rettroende bonde, staa ved herremandens dør med hatten i haanden og dybe buk, men frit give ham haanden og sætte sig ned ved hans side, uden at lade sig anfegte af omgivelser, titel, rang eller stilling; og denne opførsel ærgrede naturligvis embedsmændene. Aandens stridsmænd talte imidlertid godt for sig og var ikke bange for at sige de høie herrer sandheden lige i ansigtet ; men alt dette virkede ubehageligt paa disse folk, som bare er vant til høflige løgne.» —

Den samme forfatter skriver videre den 18de januar 1896:

«Aandens stridsmænd har nylig besøgt mig og fortalt mig om nye forfølgelser, som netop har fundet sted. Det kunde synes, at man nu burde vente en forandring til det bedre i behandlingen af aandens stridsmænd, men efter den meddelelse, jeg har modtaget, er jeg skræmt; jeg er nemlig sikker paa, at et nyt anfald «af mørket mod lyset» holder paa at foregaa med ny kraft.

Tænk bare, at der i provinsen Kars den— 8; -

27—28—29 december nu siste aar er foretaget en mængde fængslinger, i landsbyerne Kirilovka, Spasovka, Terpayne og Gorolovka, og hundrede af de arresterede er sendt til militærfængslet i Kars. Saa blev den 8de januar 57 aandens stridsmænd overført fra militærfængslet i Kars til fængslet paa fæstningen i Tiflis, bag Metekh-fængslet i byens udkant; og ingen flk lov til at besøge disse fanger. —

Paa samme tid indfandt deres slægtninge sig; de havde reist i vinterkulden over berghøiderne for at besøge fangerne og sige dem et trøstens ord og maaske dele deres fangenskab med dem for hele livet. Men de blev jaget bort fra fængslet, og flk ikke se saa meget som et skimt af de ulykkelige fanger, som er indespærret paa en saadan maade, at det er umuligt at komme efter, hvordan de har det.

For ikke længe siden har man modtaget breve fra de aandens stridsmænd, som blev sendt til straffebatalj onerne i provinsen Tersk, fordi de havde negtet militærtjeneste. De skriver, at de er blevet behandlet paa det grusomste; de er blevet pisket og sultet; ingen af dem har nogen gang faat det brød, han trængte; men paa samme tid er de tvunget til at arbeide over kræfterne. Det er tydeligt, at myndighederne har sat sig for at gjøre enhver grusomhed mod aandens stridsmænd mere virksom. Man ved jo ogsaa, at guvernøren af Tiflis, Shervashidze, til— 88 — sit eget selvforsvar har skrevet et skammeligt angrebsskrift mod dem, og jeg tror nok, at han for at renske sig selv, ikke har sparet paa stærke farver i sine anklager mod aandens stridsmænd, som han har forfulgt.»

Og 20de juni 1896 skriver den samme: «Om den timelige nød, aandens stridsmænd lider, har jeg hørt følgende: I distriktet Signak holder de næsten paa at dø at hunger, der er ikke brød til alle; i distriktet Gory er det lidt bedre; men mange folk dør her og lider af sygdom paa grund af klimatforandringen. Deres føde bestaar bare af brød. De har faat brød fra provinsen Elisavetpoll og penge fra Kars. I vinterens løb fik de fra aandens stridsmænd i Kars

mere end 10,000 rubler. De trængte hjælp og det i høi grad. En af aandens stridsmænd i Kars fortalte mig igaar, at de der agtede at hjælpe sine brødre fremdeles og derfor samlede nøiagtige oplysninger om deres nød. Disse oplysninger vil ogsaa bli sendt Eder.

For ikke lang tid siden døde en aandens stridsmand, Barabonoff, i Metekhfængslet af galopperende tæring; han blev begravet af brødrene, og paa gravstenen blev der indridset følgende gravskrift: «Evigt minde om den kristne D. T. B., som efter Guds vilje døde i lænker for sandhedens sag.»

Fangerne i Elisavetpoll modtog en udsending fra den kirkelige myndighed, og en af disse skriver om dette præstebesøg: «V. Skvortsoff- 89 -

gjorde ikke meget af sit besøg hos os, og da han kom, talte han bare om keiseren. Han fortalte os, at ligesom en præst er ansvarlig for sine sognebørns synder, saaledes er herskeren ansvarlig for sine soldaters synder. Saa lagde han til, at vi maatte forsvare vort fædreland mod fiender. Men vi svarte dertil, at vort fædreland er i himlen, og at vi er pillegrimmer paa jorden. Og han sagde: «Men om en horde af Tyrker kom for at overvinde Eder, hvad vilde I da gjøre?» — Vi svarte: «Det er det samme for os, vi er alle skabt i det samme billede.» — Han sagde: «Er Tyrken ogsaa skabt efter Guds billede?» Dette sagde han i en spottende tone og lagde til: «Det vil blive vanskeligt for Eder at lide saa heltemodig.» — Han er af middels størrelse, med et kort, sort skjæg, og ser ud til at være 35 eller 40 aar. I samtale er han gløg og kvik. Han besøgte mange af bønderne i Kars og Tiflis egnene og spurte dem alle ud.» — Et udførligt brev om andre samtaler med Skvortsoff blev sammen med mange andre værdifulde papirer frataget V. Tchertkoff af regjeringen, da hans hus før landsforvisningen blev ransaget af politiet. —

I det følgende meddeles nogen flere breve. Fra aandens stridsmænd i Elisavetpolfængslet skrives 8de juni 1896:

«Kjære ven og broder i Kristus Jesus. Vi underretter dig om, at vi efter Guds og vor— 9o —

Herres Jesu Kristi naade og barmhjertighed lever i fred og er tilfreds. Vi hilser dig og dine brødre hjertelig og ønsker, at I maa fare vel. Maatte Gud opholde dig, kjære broder! —

Skjønt vi er under streng bevogtning, for at vi ikke skal komme i forbindelse med dig og de andre brødre, kan vi dog ikke tie. Da vi levede i kjødet efter vore lyster og vandrede paa denne verdens veie; da vi var syndens træle; da vi gjorde vort kjødelige menneske til behag og levede vort liv i forfængelighed, som fører til fortabelse, med kjærlighed til penge og nydelser, med horeri, drukkenskab, overtro, mord og udgydelse af broderblod; da vi brød Guds lov og hans bud, og levede som denne verdens børn, da blev vi elsket og kaldt gode mennesker; men da vi vendte af fra verdens veie, da vi begyndte at rette os efter Guds lov, Jesu Kristi bud og vor samvittigheds røst, — da blev vi hadet, bagtalt og kastet i fængsel under paaskud af, at vi ikke vilde anerkjende keiserens magt. Kjære broder, kan et menneske have saadan magt over mennesker, naar det ikke formaar at gjøre et haar hvidt eller sort, at det alligevel, tvert imod Guds vilje og Jesu Kristi lære, skal kunne tvinge mennesker til at aflægge ed og gjøre krigstjeneste? Og kan det have ret til, at lære mennesker at dræbe mennesker, og at føre blodige krige, og at kalde sine brødre for sine avindsmænd og fiender? — Hvilken stor feiltagelse dog dette er! Er vi— 9i —

ikke børn af den samme fader? Han er alle kongers konge og herrers herre! Hans kongedømme er uden begyndelse og uden ende. Men menneskerne har vendt sig bort fra Guds gjerninger, har glemt den Gud, som - opholder dem, har tjent kjødet efter sine lyster; de har elsket mørket mere end lyset, fordi deres gjerninger er onde. De har hadet hverandre, og en fader har reist sig imod sin søn og sønnen imod sin fader; de trækker sine egne brødre for menneskers domstol; de sætter folk i fængsel og straffe-bataljoner og piner dem, fordi de negter at gjøre krigstjeneste, og fordi de erkjender sandheden. En sand kristen kan ikke føre krig og udgyde sin broders blod, men han maa tvertimod elske ham mere end sig selv. Af denne grund er vore brødre adspredt i en lidelsesfuld og fjern land-flygtighed, saa at udbredelsen af kjendskabet til sandheden og til Jesu Kristi lære skal forhindres, fordi den er imod verdens levevis, mod den store skjøge og hendes horeri. Kjære broder, naar vi ser paa saadanne herskere og deres ugudelige gjerninger, saa maa vi undres over, at det kan være muligt, at de ikke skjæl ver for Herrens vælde. Hver levende skabning anraaber Herren og venter en snar befrielse; især venter

Guds sønner paa befrielse fra slaveriet under syndens søn. Lad os bede Gud give os taalmodighed, saa vi med fromhed kan bære disse forfølgelser og al denne skjændsel, forhaanelse, mishandling,— 92 —

ydmygelse, lidelse og sygdom, da vil vi vinde Guds kjærlighed til gjengjæld.

Kjære ven! De ved ikke hvad de gjør. De tror, at de ved saadanne ufornuftige, selviske hjerteløse voldshandlinger skal være Gud til velbehag. Tilgiv, o Gud, os arme syndere og vore forfølgere! Drag dem bort, Herre, fra uretfærdigheds vei og lær dem sandhedsveien! Maatte Gud Herren høre deres offers suk, jammer og skrig, — sine tjeneres bønns røst! Han vil befri sit folk fra trældom og frelse det fra de snarer, som det er hildet i. Snaren skal løses, og synderne skal skriige og sukke for sine onde gjerningers skyld, men de retfærdige vil fryde sig ved sine sjæles

frelse i Guds rige.»--

Aandens stridsmænd i Elisavelpolfængslet skriver som svar paa en hilsen trå nogen medlemmer af vennernes samfund 7de mai 1896:

»Kjære broder og ven, i troen paa Jesus Kristus, den naadige verdensfrelser! — vi har modtaget dit brev af 6te april og uddrag af de engelske breve, og vi takker dig inderlig for dette. Gud bevare dig for din hjertelige og ligefremme kjærlighed! Vi takker ogsaa de andre engelske brødre, vore brødre i troen paa Jesus Kristus. Herren bevare Eder med sin evige frelse, for Eders tro paa Gud Faderen og Søn og Helligaand! —

Kjære broder, vi beder dig om muligt at bringe alle venner vor inderlige og hjertelige broderhilsen; vi sender alle gode ønsker til de— 93 —

brødre, som er i England. Maatte Gud give dem sundhed og standhaftighed i troen! Dele af vor brevveksling med dig er faldt i myndighedernes hænder. Obersten for gendarmerne har læst dem for os, og vi er berøvet friheden til at svare dig. De holder nu strengt øie med vor brevveksling. Vær ved godt mod og stærk i aanden! Maatte Herren befri alle, som lever paa jorden, fra trældom! Dine brødre!» —

Vi vil slutte dette stykke med et slaaende vidnesbyrd om, hvorledes overbevisningen undertiden virker paa myndighedernes sind, naar de staar ligeoverfor det levende vidnesbyrd og de klare grunde, som aandens stridsmænd fremfører, og føler hvor vanskeligt det er at dømme disse mennesker. Den ven, som skriver dette brev, har beretningen fra et øienvidnes mund, — «en livlig, foretagsom og rask ung mand, som allerede havde udtjent sin tid som soldat»:

«Ved udskrivningen i aaret 1895 i distriktet Doushet blev der indkaldt syv aandens stridsmænd, som var forvist til Gory distriktet. De var alle berettiget til fritagelse paa grund af sine tjenerstillinger. De adlød imidlertid indkaldelserne, men vægrede sig ved at trække lod; og landsbyens embedsmand blev anmodet om at trække for dem. Der blev givet en indberetning om deres negtelse, og de blev sendt hjem igjen. Dommeren paalagde dem at fremstille sig for retten den 14de november og gav dem instruks om, at de maatte være paa pletten.— 94 —

De fremstillede sig for retten om morgenen kl. 9. Dommeren spurgte: «Er I de mænd, som har nægtet at trække lod?» — «Ja, vi er.» — «Og hvorfor negter I?» —

Glagoliefif svarte: «Fordi vi ikke ønsker at gjøre nogen militær tjeneste, da vi forud ved, at saadan tjeneste strider mod vor samvittighed; og vi foretrækker at leve efter vor samvittighed og ikke handle imod den; desuden er vi efter den militære lov berettiget til fritagelse. Men vi ønskede ikke at trække lod, fordi vi ikke vil have nogen del i en forretning, som er imod Guds vilje og vor samvittighed.» —

Dommeren: «Tiden for tjenesten er nu kort; I kan snart komme over det og hjem igjen. Man vil da ikke trække Eder fra domstol og til domstol og fra fængsel til fængsel.»

Glagoliefif: «Hr. dommer! Vi sætter ikke stort værd paa vore legemer! Den eneste ting, som er af vigtighed for os, er at holde vor samvittighed ren. Vi kan ikke handle mod Guds vilje. Og det er ingen lysets gjerning at være soldat, og at have til opgave at dræbe mennesker, det ved De nok. Gud har engang for alle lagt alle mennesker

paa hjerte: «Du skal ikke slaa ihjæl.» En kristen vil ikke alene ikke lære at dræbe, men han vil heller ikke gjerne tillade, at en Guds skabning blir slaat.»

Da sagde dommeren: «Men vi kan heller ikke være uden soldater og krig, fordi baade du— 95 —

og andre har en liden eiendom, og somme folk er meget rige, og dersom vi ikke havde arméer og soldater, vilde onde mennesker og tyve komme og plyndre os, og uden nogen armé kunde vi ikke forsvare os.» —

Da svarte Glagolieff: «De ved, hr. dommer, at det er skrevet i evangelierne: «Samler eder ikke liggendefæ paa jorden.» Vi har adlydt dette paalæg og vil holde det, og vi har ingen trang til at forsvare vort gods. Tænk selv over, hr. dommer, hvorledes det er muligt at have penge, naar der er brødre, som trænger ? Vi er paalagt at hjælpe vor næste, saa vi kan ikke finde hvile for vor sjæl, naar vi ser, at andre lider mangel. Da Kristus var paa jorden, lærte han, at vi skulde «føde den hungrige, give sko til dem, som ingen har, og dele med dem, som er i nød.» —

Da begyndte dommeren at spørge om vore forhold, og vilde vide, hvorledes vi havde det, og hvorledes vi berge os. Han vilde vide alt om beslaglæggelsen, om Kosakkerne virkelig havde slaat kvinder og gamle mænd og krænket unge kvinder; og han udtalte sin største forundring over, at soldater, som skulde beskytte folk, saaledes kunde gjøre sig selv til røvere og mordere.

Da sagde Glagolieff: «Vi ser af dette, hr dommer, at hæren, naar det kommer til stykket, ikke er til for at beskytte vore interesser, men for at vore hjælpemidler kan bortødsles til rustninger, som ikke er til nogensomhelst nytte i verden, men bare fører til elendighed, voldtægt og mord.»- 96 -

Dommeren, som havde hørt opmærksomt paa alt dette, blev stærkt bevæget og bedrøvet over alle de grusomheder, som var forøvet mod aandens stridsmænd. Han dømte de unge mænd i kraft af en eller anden lovparagraf til en mulkt af tre rubler, som han selv sagde, at de ikke behøvede at betale.

— «Han talte en hel del mere med os og spurte os ud og sagde, da han lod os gaa: «Hold fast ved Herrens bud.»

— Vi gik da til gjestgiveriet for at spise middag og snakke med vore venner; men før vi havde spist, kom dommeren til os og gav os to rubler, da han tænkte, at vi ikke havde nogen ting at leve af. Vi forsøgte at afslaa hans pengegave og sagde: «Vi trænger det ikke, Gud ske tak! vi har nok for idag.» Men han bad os modtage det, han gav af et godt hjerte, og bad os saa instændig, at vi tog imod gaven som af en broder. Vi takkede da og tog farvel med ham og gik. Han viste os, hvor han bode, og udtalte ønsket om at faa mere at vide af os; og han bad os om at komme og tale med ham.» — 5yYende stykks.

Hvordan de forviste nu har det.

_ v y _

*/ r

Vi har hørt om nogen af de fængslede; med -de forviste er det ikke gaat stort bedre. I 16 landsbyer, som tæller 1886 mennesker, fandt man ved besøget iaar 287 voksne og 112 børn, som led af hemeralopia (eller hønseblindhed, forløberen for hungertyfus); 113 voksne og 40 børn led af andre øiensygdomme, og nogen faa var ganske blinde; 57 voksne og 31 børn led af blodgang, og 86 voksne og 22 børn laa for døden. Næsten hele befolkningen led mer eller mindre af feber. Daglønnen, man fik, var meget liden, i nogen landsbyer slet ingen; og dog havde de paa de fleste steder husleie at betale. — Men billedet er dog alligevel ikke ganske mørkt. Til trods for, •at en saadan forøgelse af befolkningen maatte være en betydelig byrde for et allerede udarmet •distrikt, er der mange vidnesbyrd om, at aandens stridsmænd er paa vei til at vinde agtelse og

Aandens stridsmænd. 7- 98 -

kjærlighed blandt de folk, de er kommet til. Allerede 6te februar 1896 skrev en af dem:

«Nogen Molokaner (en russisk evangelisk bondesekt) har begyndt at bringe vore folk hjælp. De fører brød og pengebidrag til fængslerne. Ære være Gud! Og nogen af befolkningen har begyndt at tænke over vort forhold, og mange af dem billiger vor færd og takker Gud Herren for det.»

Og den 28de desember 1895 skrev vor ven i Tiflis: «Nylig har jeg hørt, at de tanker, som aandens stridsmænd fremholder, har begyndt at spredes blandt befolkningen i de landsbyer, hvor de bor. Man fortæller, at det har gjort et stærkt indtryk paa disse folk, at aandens stridsmænd, til trods for sin egen store fattigdom, har begyndt at hjælpe dem med deres arbeide og endog undertiden givet bort til de fattige blandt dem, den dagløn, de flk af jorddrotterne.» —

Paa samme tid blev de dog ogsaa ofte meget raat behandlet, især af embedsmændene. Den samme ven skriver 24de januar 1896: «Fra de aandens stridsmænd, som bor i de georgiske landsbyer, kommer der sørgelige nyheder, om den stadige undertrykkelse, de er udsat for fra embedsmændenes side, og om de uretfærdige afgifter, de afkræves, fordi disse embedsmænd, som selv klager over, at de maa behandle vore folk som forbrydere, ikke anser det for nødvendigt at gjøre sig skrupler ligeoverfor dem og derfor trækker af deres legemer den siste skjorte og tager bort den— 99 —

siste bid brød, saa det bare er deres stærkt udviklede sans for gjensidig hjælp, som bevarer dem fra fuldstændig at gaa til grunde.»

Følgende breve beskriver videre, hvorledes det nu staa til blandt dem. En ven (I. Tregou-boff), som nu er forvist til Goldingen i Kurland, skriver 12te april 1897 fra Tiflis: «Jeg har besøgt vore lidende venner i de tre distrikter Tionet, Gory og Doushet. Alle var de glad over at se mig og bad mig hilse deres brødre. De fleste sygdomstilfælde er i Gory distriktet, og eftersom jeg hører i Signak. Næsten alle lider af hønse-blindhed, og de blir saa vant med det, at de ikke betragter det som nogen sygdom. Men de lider ogsaa af anden smertefuld øiensygdom. Deres øine blir først røde og gjør meget ondt; saa blir de overtrukket med en hvid hinde, og tilsist blir de ganske blinde. Saadanne tilfælder er talrige, og de blir flere og flere. Jeg saa en liden pige, som hele tiden sad med sit ansigt skjult. Da jeg nærmede mig hende og bad hende tage lommetørklædet bort, saa jeg et hvidt ansigt og hvide (svagt graalige) øiestene i stadig bevægelse, og jeg for sammen. Det var, som jeg saa en statue. Hun saa ingen ting. Hinden var blevet fjernet i Tiflis, og hun begyndte at skille lys fra mørke; men hun kunde ikke skjelne gjenstande. Paa en anden pige, jeg saa, var det ene øie allerede hvidt og blindt, og det andet rødt, hun sad der hjælpeløs. Jeg flk ogsaa høre om en gut, hvis— IOO -

øine først blev dækket af en hvid hinde, og saa brast den, og de randt ud. Samtidig med denne grufulde og haarde sygdom er de ogsaa i høi grad udmattet af feber, mavesmerter, hoste, bensmerter, hævelse i benene og andre dele af legemet. I en landsby traf jeg en krybende sygling i hvert hus; andre syge kunde saavidt staa paa benene. Stadig mange dødsfald blandt dem. — De lever af brød og et lidet grand saltet kaal. Mange laver sig en drik af kvas og sorte ræddiker; nogen faa laver sin drik af hirse, billig ris eller boghvede. Som du ved, besluttede de iode december at sælge en del af sine heste og vogne; og de beholdt bare en to-tre heste og en vogn for tyve mennesker. Saaledes er de da færdig til at drage i vei til det sted, hvor de for fremtiden skal bo, naar regjeringen engang endelig faar afgjort det spørsmal. De penge, som indkom ved dette salg, udgjorde sammen med de penge, som var i enkelte medlemmers besiddelse, og som disse gav til den fælles formue, ved enden af aaret 1896, en sum paa 15,000 rubler. Af disse er 9000 allerede forbrugt, og de 6000 vil ikke efter deres beregning kunne vare i mere end to maaneder. For hvert menneske vil omtrent 2 rubler om maaneden være nødvendig, naar udgifterne til hestene medtages. Da de paa nogen steder, navnlig i Gory og Doushet distriktet, hat-adgang til at faa en liden dagløn, bruger de ikke fuldt to rubler for hvert menneske; i alle tilfælde— IOI —

vil de ha' nogen føde i de to maaneder, men utilstrækkelig og usund. Sin videre skjæbne overlader de i Guds haand og er rede til at lide alt.» —

En godseier i Gory distriktet, som har havt omtrent 30 familier af de landsforviste aandens stridsmænd bosat paa sin eiendom, har givet følgende underretning om disse folk og de, som bor i nabolaget:

«Fra først af var de ulykkelige mennesker i en sørgelig stilling, de maatte bo i smaa skur, omtrent 30 mennesker i hvert. De havde intet brænde, de manglede mad, og den usunde luft plagede dem meget. Omtrent halvdelen af dem døde. De fastboende bønder brød sig først ikke stort om dem, og de raaeste fornærmede dem, stjal deres heste og anden eiendom; men da bønderne forstod, at aandens stridsmænd, som bode iblandt dem, levede i

overensstemmelse med evangeliet og ikke satte sig imod det onde, men villig gav, hvad de havde, til folk, som var i nød, og til dem, som tog fra dem med magt, — begyndte de selv at beskytte dem mod slemme folk og hjalp dem nu, paa hvad maade de kunde, da de ansaa dem for retfærdige mennesker.

Fra først af tog bønderne imod deres arbeide uden at give dem noget vederlag for det, og de maatte være glad til, om de efter sin yderste anstrængelse, fremmede som de var, blev betalt med et stykke brød ; aandens stridsmænd klagede ikke- I02 -

og var tilfreds med, hvad de fik. Men nu for. søger bønderne ved enhver leilighed at overgaa hverandre i sin iver for at kræve, at aandens stridsmænd ogsaa skal ha sin dagløn. Som i den første tid saa tillader heller ikke nu egnens tilsynsmand, ifølge vedtægt og de geistlige myndigheders bestemmelser, aandens stridsmænd at begrave sine døde paa kirkegaardene eller i anden jord. Der har været eksempel paa, at aandens stridsmænd, under reisen til de steder, deres landsforvisning gjaldt, er døde i mængde paa veiene af hunger og sygdom, og de overlevende har maattet slæbe ligene afsted med sig, fordi de intetsteds fik lov til at begrave dem. Nu tilbyder befolkningen, baade adelsmænd og bønder, aandens stridsmænd at begrave sine døde i indhegnede haver, og det kan hverken stedets embedsmænd eller de geistlige myndigheder forbyde dem. I almindelighed kan bønderne, som nu har lært aandens stridsmænd at kjende, umulig forstaa, hvorfor disse retfærdige folk er udjaget fra sit hjem; og de er forbitret paa embedsmændene, og gjør sit beste for at hjælpe og beskytte de ulykkelige; men «deres beste» har mere værd i aandelig end timelig henseende, da det er lidet de kan udrette paa grund af, at de selv er fattige og undertrykte.» —

Et typisk tilfælde af sult og lidelse skal her fortælles: «Audotia Dubinkin, en kone, som var udvist til Gorydistriktet og bode der med sine fem børn og sin svoger og hans hustru og deres fire— io3 —

børn, mistede i løbet af et aar fire børn, medens de andre fire af børnene blev dødssyge, og svogeren og hans hustru døde.» —

Der er ikke plads til at fortælle alt, hvad vi vilde fortælle. Vi har et brev fra en aandens stridsmand, Johan Sherstobetieff, som fortæller, hvorledes nogen medlemmer af «det lille parti» sammen med embedsmændene holder paa at undertrykke de andre. Hvorledes embedsmændene panter for skat og tager bort klæder og andet for langt over det rette beløb.

Den 6te mai skriver den landsforviste Vasili Potapoff fra Signakdistriktet: «For ikke længe siden var jeg i Tiflis, og vi gik til overbefalingsmanden, prins Golitzin, den 30te april, utrykkelig for at høre, hvorledes det stod med vore sager d. e. landsforvisningen. Hans svar til os var: «Eders landflygtighed er ubegrændset, fordi I ikke vil være lydige.» — Vi kunde ikke unnlade at fortælle ham Gudsens sandhed, at vi nok vilde adlyde, men at vi ikke kunde blive soldater. {Et andet vidne siger: «Paa vor forklaring svarte han øieblikkelig: «Det er netop, hvad I lider for. I har ikke villet føie Eder i nogen ting, men sat alt paa spil for at gaa eders egen vei; nu faar I ta Eders føde, som I best kan.»}

Brevet slutter saaledes: «Det var tydeligt,

at han ikke havde lyst at høre paa os.--

Der er intet arbeide her undtagen lidt høstarbejde, som vil vare ved i næste maaned. I— I04 —

udvortes henseende er vi saa slet stillet som nogensinde. For ikke længe siden kom en ven fra Rusland for at besøge os, men han fik ikke lov til at komme hid, og blev sendt hjem igjen paa egen bekostning. Der er mange syge og døende blandt os; men vi vil søge at nærme os aandelig fuldkommenhed. —

Jeg forbliver din broder i Kristus, og elsker dig af mit inderste hjerte.» —

Vasili Potapoff skriver lode april : «Lægemidler og læger kan for os være, hvor de er. De er vanskelige at faa fat i og koster mange penge. — Dersom det staa i din magt at give os hjælp til livsophold, saa faar du sende, saa meget du kan, da alle vi landsforviste lider mangel. I alle fire distrikter findes der omtrent 6000 rubler til 3500 sjæle! Efter vor beregning koster 20 personer og tre hester 40 rubler om maaneden. Der hersker mest sygdom i

Signak-distriktet, men det er ogsaa ilde i Gory og Doushet. Folk lider af feber, hævelse, indre betændelse og blodgang. De lider ogsaa af ond hoste og haarde øiensygdomme. Vi har samlet alle vore penge i en sum, ogsaa de, som brødrene sendte os. Paa nogle steder arbeides der for, hvad man vil give, — i Gorydistriktet er der lidt arbejde at faa ved jernbanen, men intetsteds eller er der noget. Det samlede antal af døde i de fire distrikter siden vor landsforvisning i 1895 er 470 personer. Det samlede antal af levende— io5 —

er 3500. Jeg kan ikke fortælle, hvor mange der er syge, men det virkelige forhold er for tiden, at omtrent en af hundrede er ganske frisk.» —

En af de siste efterretninger, vi har fra en ven i Tiflis, er fra 20 mai 1897; han skriver:

«Jeg kan ikke meddele noget, som er opmuntrende, om de vilkaar, aandens stridsmænd nu lever under. De bor som før adspredt i forskjellige landsbyer: deres daglønner er yderst smaa, — det store flertal faar slet ingen dagløn. De sygner og dør, men ikke i samme udstrækning som i vinter, da vaartidens oplivende magt har en velgjørende indflydelse paa deres helbred. Deres stillings usikkerhed binder hænder og fødder paa dem. De kan ikke tage jord i forpagtning af grundeierne og opdyrke den, saa der var korn og foder til folk og hester for vinteren, fordi de altid er udsat for om nogen tid at bli drevet andetsteds hen, og saa er hele deres arbejde og deres udlæg tabt. —

Det er tydeligt, at regjeringen ønsker at holde dem i denne hjælpeløse, sørgelige uvished, forat de ved hungerens stærke magt skal tvinges til at give efter for regjeringens forslag. Men denne beregning holder ikke stik, da aandens-stridsmænd staar fast paa sine grundsætninger og viser en forbausende standhaftighed. «Vi vil alle gaa til grunde,» siger de, «men vi vil ikke forlade vor tro!» De penge, de har i sin besiddelse, beløber sig bare til 1500 rubler, og de vil være— io 6 —

•opbrugt i meget kort tid. Deres stilling er yderst mislig. Dersom du kan gjøre udvei til nogen pengehjælp for dem, saa, kjære, gjør det rigtig .snart.» —

Der blev ført en opsigtvækkende sag for distriktsretten i Tiflis den 9de april. En skare af aandens stridsmænd fra Slavianka i Elisavetpol var anklaget for «modstand mod øvrigheden.» I virkeligheden havde de aldeles ikke gjort nogen modstand mod øvrigheden, men det var denne øvrighed selv, som havde faat et opløb istand og saa havde faret frem paa en vilkaarlig og grusom maade mod dem, uden at det alligevel havde lykkedes for den at ophidse sine ofre, saa der fra -deres side kunde være tale om noget opløb. Under retsforhandlingerne blev det klart oplyst, hvorledes det virkelig havde gaat for sig; men domstolen, som stod under indflydelse af stedets -embedsmænd, var saa partisk, at den fældte sin afgjørelse mod den soleklareste ret og dømte aandens stridsmænd til strenge straffe, saa der >opstod den yderste forbitrelse blandt den mængde, som var tilstede ved retsforhandlingerne.

Det er vel værd at lægge mærke til, hvorledes den aandelige gjenreisning, som fandt sted blandt aandens stridsmænd efter de lidelser, de udstod ved øvrighedens vilkaarlighed, virkede paa deres liv og færd. I høsten 1893 besluttede de .i et fællesmøde af de ældste at ophøre med at bruge stærke drikke, da disse virker til, at men— loy —

neskene ledes i fristelse, og at ophøre med brugen af tobak samt desuden at sky al overdaadighed; de besluttede at høre op med at spise kjød, fordi de erkjendte, at det var en stor synd at ødelægge det liv, som ingen kan give. I disse ting gjenoptog de sine fædres sædvane.

En anden vigtig forholdsregel, som de gjenoptog, var ejendomsfællesskabet; i den henseende vendte de tilbage til den fremgangsmaade, som brugtes af Jesu første tilhængere, men som saa snart og helt blev glemt, og som har været glemt i saa lang en tid af alle, som kalder sig kristne. Dette viser os paa en mærkelig maade, hvor enkelt og let visse reformer, som udgjør de høieste ønsker for den dannede verdens mest fremskredne mennesker, og som saa ofte og frugtesløst har været gjenstand for forhandlinger og klagemaal, lader sig gennemføre i det virkelige liv, som det naturlige [udslag af den indre broderskabsfølelse, naar denne følelse er sand og ægte og har udviklet sig i et samfund af mennesker paa en oprigtig, aandelig grund. —

Vi vil nu lade en aandens stridsmand fortælle, hvorledes dette foregik i deres samfund.

«I sommeren 1894 befriede vi os fra privateiendommens onde indflydelse. Vi gjenkaldte i erindringen disse Herrens ord, som er det første bud: «at elske Gud af hele sit hjerte, sind og styrke» og det andet, som er ligesom dette: «at elske sin næste som sig selv.» Paa disse to bud— io 8 —

hviler Guds lov. Og min aand attraar at opfylde Guds lov. Denne attraa er ikke et ønske, jeg nærer for mig selv, eller et ønske jeg nærer for min broder. Derfor mødte vi, som var de ældste,, i landsbyen Orlovka, dyrkede Gud og besluttede at dele al vor formue i ligestore dele mellem os. Det var ikke bare fattige brødre, som glædede sig over dette; men ogsaa de rige. Tchernenko eiede paa den tid en formue paa 25,000 rubler (over 70,000 kroner), og han gav det bort alt sammen. Andre rige brødre gjorde det samme. Der blev ikke brugt nogen moralsk tvang, da man ønskede, at offeret bare skulde bringes frivilligt og af kjærlighed: Hvis saadanne gjerninger som denne gjøres af tvang og med hjertekval, er det bedre at lade det være. (Der blev ved denne leilighed dannet et tredie parti, ved siden af de 12,000 af «det store parti,» og det bestod af 3,000 mennesker, som ikke kunde gaa saa vidt i sin selvfornegtelse, men alligevel nærmest sluttede sig til «det store parti.» —)

Da de ældste havde samlet pengene, betalte de først al den private gjæld, der var, og resten af pengene delte de ligt. Hvert menneske fik omkring ti rubler, baade mænd, kvinder og børn. Kvæget og alle jordbrugsredskaber og andet tilbehør blev ogsaa delt ligt mellem alle, og de armeniske leiefolk fik sin betaling.

Derefter fik alle, som kom i nød, hvad de trængte uden betaling af de andre, som havde— 109 —

mere; og det blev ikke forlangt, at det skulde gives tilbage. Vi begyndte at pløie og høste i fællesskab; vi vilde samle omtrent 150 mand af os gjøre høstarbeide paa markerne, først her saa der, saa hurtigt, som om der var hærjet af ild. Kornet og hø blev delt efter forbruget i hver familie. Værkstederne blev ogsaa fælles, det var store rum eller lader, fulde af folk, som kom eller gik, gamle og unge, mænd og gutter, hver gjorde de et eller andet arbeide, som var nødvendigt for dem selv eller for andre. Og der blev aldrig spurt om betaling for arbeidet. Da vi begyndte at leve paa denne maade, følte vi os alle som ganske andre mennesker, som var vi født paany i Guds verden. Selv de mest affældige gamle mænd, som før intet arbeide kunde gjøre paa grund af sin svaghed, blev saa styrket i aanden, at de tog paa at arbeide med de andre, om det saa bare var med at tvinde reb, for at de ikke skulde føie sig overflødige og unyttige.» — —

Efter denne første eiendomsdeling, som fandt sted for omtrent tre aar siden, har aandens stridsmænd af «det store parti», flere gange gjentaget den samme fremgangsmaade, naarso mhelst der viste sig at indtræde eiendomsulighed. Og der er bare dette mærkelige udslag af gjensidigt, broderligt fællesansvar, som — sammen med den hjælp, de har modtaget fra udenverdenen, — har været istand til saa vidt at berge disse brødre,— HO — som til en saadan yderlighed er plyndret og jaget af regjeringen.

Man kan uden overdrivelse sige, at disse udannede og næsten ukyndige folk i al sin adfærd har vidst at finde den mest fuldkomne maade at indrette sig paa, saa de med fuld ret kan være gjenstand for misundelse fra mere udviklede folks side, som trods sin aandelige overlegenhed ofte har taget feil i denne henseende. Og det kan i sandhed ikke være anderledes, da det er en sand kristelig aand, som er den eneste betingelse for at gennemføre alle nødvendige opgaver i livet. Saaledes viser det sig nu, da det gjælder at skaffe hjælp til de brødre, som holder paa at dø af sult under landsforvisningen. Aandens stridsmænd har valgt opsynsmænd i sin egen midte, for at de skal kunne fordele hjælpen; og de har gaat frem paa en maade, som er ganske usædvanlig i slige forhold. I almindelighed har saadanne opsynsmænd at vise stor omhu, for at hjælpen ikke skal falde i hænderne paa de mindre trængende, men mere paagaende folk; i dette tilfælde har opsynsmændene ikke nødig at søge efter de trængende, da mange af dem, som er i den værste stilling, foretrækker at blive hjemme uden mad i flere dage, fremfor at bede om hjælp, som de mener, at andre brødre trønger ligesaa meget, som de selv.

Hvad sand kristelig færd angaar, saa viser aandens stridsmænd mange prøver herpaa, opfyldtsom de i denne tid er af aandeligt lys og aandelig kraft; men at skrive om alt dette, vilde blive for vidtløftigt. En saadan beretning kunde imidlertid tjene til at nedkalde fordømmelse over navnkristendommens kulde og egenkjærlighed.

Siste stykke.

Af Leo Tolstoy.

Hvad der er meddelt i foreliggende henvendelse Første stykke., som er skrevet af tre af mine venner, er gjentagne gange undersøgt, gennemgaaet og gransket; henvendelsen selv er flere gange omarbejdet og rettet; enhver ting er bortskaaret, som kunde se ud som en overdrivelse, selv om den end var sand; saaledes er alt det, som nu staar i denne henvendelse, den virkelige, uimodsigelige sandhed, saa vidt som fuld sandhed er opnaalig for mennesker, som desuden alene ledes af den religiøse trang til, i kraft af sandheden, at tjene Gud og sin næste, og at gavne baade undertrykkerne og de undertrykte. Men hvor slaaende end de kjendsgjerninger er, som her er fortalt, deres vægt vil afhænge ikke af deres eget indhold, men af den maade, de blir opfattet paa af læserne. Og jeg frygter, at de fleste, som læser denne henvendelse, ikke vil forstaa, hvor vigtig den er. — ii3 —

«Aa, disse folk er bare en flok urostifere, raa, udannede bønder, sværmere, som er kommet under slet indflydelse! Det er en skadelig, oprørsk sekt, som regjeringen ikke kan lade gaa sin egen vei, men aabenbart maa undertrykke, som enhver bevægelse til skade for det almene vel maa undertrykkes. Om saa nogen kvinder og børn, uskyldige folk, maa lide ved det, ja, hvad er der saa at gjøre ved det?» — Dette er, hvad folk, som ikke har fattet betydningen af disse begivenheder, vil sige med et skuldertræk.

I det hele taget vil denne sag synes at være af liden betydning for de fleste, ligesom enhver sag, man har opført under sin bestemte kategori. Der optræder smuglere — de maa gribes; — anarkister og terrorister, — samfundet maa sikre sig mod dem; sværmere og selvplagere, — de faar indespærres eller sendes bort; overtrædere af den offentlige orden, — de maa straffes. — Alt dette kan synes uigjendriveligt, tydeligt og klart, og er derfor uden interesse.

Og dog er det en stor vildfarelse at opfatte det, som er meddelt i denne henvendelse, paa samme maade.

Som i hvert enkelt menneskeliv, (jeg ved det fra mit eget liv, og enhver vil have gjort en lignende erfaring), saaledes er det ogsaa i folkenes og menneskehedens liv, at der indtræffer begivenheder, som danner vendepunktet for hele tilværelsen. Og disse begivenheder ligner «den

Aandens stridsmænd. S — ii4 —

stille, milde hvisken,» som var Guds røst til Elias, og ikke «den stærke stormvind» — fordi de ikke altid taler høit, ikke overraskende, neppe mærkbart; og i sit personlige liv sørger et menneske altid bagefter over, at det ikke kjendte «sin besøgelsestid» og ikke forstod betydningen af, hvad der gik for sig. «Dersom jeg havde vidst, at det var en saa betydningsfuld tid i mit liv,» tænker man bagefter, «da vilde jeg ikke have handlet saaledes.» — Det samme foregaar i menneskehedens liv. En romersk keiser holder sit støiende og pralende seiersindtog i verdens hovedstad — hvor betydningsfuldt dette dog synes; og hvor betydningsløst synes det da ikke at være, at en Galilæer forkynder en ny lære og henrettes derfor, som hundrede andre henrettes for samme forbrydelse. Og saaledes ogsaa nu: hvor vigtigt synes ikke disse fornemme folk, som danner de herskende partier i det engelske, franske og italienske storting eller i den østerrigske og tyske rigsdag, og alle byernes forretningsmænd og alle bankherrer i hele verden og deres blade, hvor vigtigt synes de ikke, de spørsmal er, hvem der skal besætte Bosphorus, eller hvem der skal bemægtige sig et landstykke i Afrika eller i Asien; hvem der skal seire i striden om bimetallismen, og saa fremdeles. Og hvor synes ikke disse historier, som berettes om, at etsteds i Kaukasus har den russiske regjering taget forholdsregler for at undertrykke nogen halvvilde sværmere, som — ii5 —

negter at adlyde øvrigheden, ikke alene at være uden vigtighed, men endog at være saa intetsigende, at de ikke fortjener omtale. Og dog, hvor er det i virkeligheden ikke bare ganske intetsigende, men ligefrem latterligt — ved

siden af disse umaadelig vigtige begivenheder, som nu foregaar i Kaukasus, — at møde denne ængstelige iver, folk, som er helt opvokset, opdraget og oplyst af Kristi lære (eller i det minste kjendt med denne lære og istand til at blive oplyst af den) udviser for at afgjøre, hvad land der skal eie det eller det jordstykke, og hvad ord, der er blevet udtalt af denne eller hin vildfarende og feilende dødelige, som bare er en skabning af de omgivende vilkaar.

Herodes og Pilatus kunde i sandhed ikke forstaa vigtigheden af det, som bragte Galilæeren for deres domstol, for at have forstyrret freden i deres provins. De ansaa det heller ikke for umagen værd at faa vide, hvad hans lære gik ud paa; selv om de havde vidst det, havde det været undskyldeligt, om de havde ment, at den vilde forgaa, som Gamaliel sagde. Men det er anderledes for os, som ikke alene selv kjender læren, men ogsaa den sandhed, at den ikke har forgaat i løbet af atten hundrede aar, og heller ikke vil lorgaa, før den er gennemført; og naar vi ved det, da kan vi til trods for aandens stridsmænds ubetydelighed, udannethed og uvidenhed først se hele vigtigheden af det, som foregaar blandt dem.— ii 6 —

Kristi disciple var netop saadanne ubetydelige, udannede og ukjendte folk, og andre end saadanne kan ikke være Kristi efterfølgere. Blandt aandens stridsmænd, eller rettere, blandt «de kristne af verdensbroderskabet,» som de selv-kalder sig, foregaar der intet nyt; det er bare den sæd, som Kristus selv saadde for atten hundrede aar siden, som vi nu ser gro; det er Kristus selv, som opstaar.

Opstandelsen skal foregaa, den maa foregaa, og det er umuligt at lukke sine øine for den sandhed, at den foregaar netop af den grund, at det sker uden geværskud og troppeparade, uden heisning af flag, illumination, musik, elektrisk lys, klokkeringning og de høitidelige taler og raab af folk, som er pyntet med guldstads og ordensbaand. Det er bare vildmænd, som bedømmer betydningen af, hvad de ser, efter den udvortes glans, som udfoldes.

Enten vi ønsker at se det eller ikke, saa eider nu i Kaukasus, i den maade, «de kristne af verdensbroderskabet» lever paa, særlig efterat de er blevet forfulgt, fremtraadt en aabenbarede af kristeligt liv, som alt, hvad der er godt og agtværdigt i verden, stræber at naa. Ti alle statsinstitutioner, vore nationalforsamlinger, foreninger, videnskaber, kunster — det er alt sammen bare til og arbejder efter evne for at virkeliggjøre det liv, som alle vi tænkende mennesker ser foran os som det høieste ideal af fuldkommenhed. Og her har vi folk, som— li; —

har virkeliggjort dette ideal, vel kun stykkevis og ikke helt, men de har dog virkeliggjort det paa en maade, som vi ikke drømte om muligheden af med vore indviklede statsindretninger. Hvorledes kan vi da undgaa at erkjende vigtigheden af dette særsyn? Ti det er bleven virkeliggjort, som vi alle arbejder hen imod, og som al vor forvirrede virksomhed er en forberedelse til.

Man har i almindelighed sagt, at saadanne forsøg paa at virkeliggjøre det kristelige liv allerede har været gjort mere end en gang; der har været Kvæker, Menoniter og andre, men de har alle efterhaanden gaat over til at være almindelige folk, som lever det sædvanlige liv under staten; og derfor har man sagt, at forsøg paa at virkeliggjøre det kristelige liv ikke er af synderlig værd.

At tale saaledes, er det samme som at sige, at de fødselsveer, som ikke straks har ført til fødsel, at vaarens regn og solstraaler, som ikke straks har bragt foraar, at alt dette ikke er af noget værd. Hvad er da af værd for gennemførelsen af kristenlivet? Det er vist ikke ved diplomatiske underhandlinger om Abyssinien og Konstantinopel, pavelige buller og socialistiske kongresser og saadanne ting, at menneskeheden nærmer sig til det, som er verdens maal. Ti, dersom Guds rige, d. e. det sandes og godes rige paa jorden, skal blive gennemført, saa kan det alene ske ved saadanne forsøg som Kristi første— 118 —

disciple gjorde, og efter dem Paulicianerne, Albigenkerne, Kvækerne, de moravianske brødre, Menoniterne, alle sande kristne i verden, og nu «de kristne af verdensbroderskabet.» Den sandhed, at disse fødselsveer vedvarer og øges, viser ikke, at der ikke vil foregaa nogen fødsel, men tvertimod, at fødselen er nær forestaaende. Folk indrømmer, at dette vil ske, men ikke paa denne maade, — paa anden maade: ved bøger, aviser universiteter, teatre, foredrag, møder, kongresser; — men selv om man indrømmer, at alle disse aviser og bøger og møder og universiteter hjælper til at virkeliggjøre det kristelige liv, maa dog, naar alt kommer til alt, virkeliggjørelsen

gjennem-føres af levende mennesker, gode mennesker, med en kristelig aand, skikket til at leve et retfærdigt fællesliv. Derfor er den fornemste betingelse for kristendommens virkeliggjørelse, at der findes saadanne folk, og at de holder sammen for at gennemføre det, vi alle stræber hen imod. Og se, disse folk findes!

Det kan dog alligevel hende, skjønt jeg tviler om det, at den bevægelse, det kristelige verdens-broderskab har vakt, ogsaa vil blive traadt ned, særlig dersom dannede mennesker ikke selv forstaar, hvor vigtigt det er, som her foregaar, og yder disse folk en broderlig hjælp; men det, som denne bevægelse er udtryk for, hvad den indeholder, det vil ganske vist ikke dø, det kan ikke dø, og før eller senere, vil det bryde frem i lyset, vil tilintetgjøre alt det, som nu undertrykker det og tage vet den i besiddelse. Det er bare et tids-spørsmål.

Det er sandt, der er folk, og ulykkeligvis mange folk, som haaber og siger: «Kun ikke i vor tid,» og som derfor søger at stanse bevægelsen. Dog deres anstrengelser er til ingen nytte: de stanser ikke bevægelsen, men ved sine anstrengelser ødelægger de i sig det liv, de har faat. Ti livet er alene liv, naar det føres i overensstemmelse med Guds hensigt. Men naar folk modsætter sig Gud, ødelægger de selv sit liv, og paa samme tid kan de hverken for et aar eller for en time udsætte fuldbyrdelsen af Guds hensigt.

Og det er umuligt ikke at se, at denne fuldbyrdelse er nær forestaaende og fremmes ved den udvortes forbindelse, som nu er bragt istand mellem alle jordens beboere, og ved den kristelige vækkelse, som nu aabenbarer sig paa forskellige kanter af verden. Den forhærdelse og blindhed, den russiske regering viser under forfølgelsen af «de kristne af verdensbroderskabet,» som lignet-forfølgelserne i hedningetiden, og den underfulde fromhed og fasthed, hvormed de nye kristne martyrer udholder disse forfølgelser, alt dette er utvilsomme tegn paa, at fuldbyrdelsen er nær.

Lad os derfor, naar vi forstaar, hvor vigtig den begivenhed er, som nu foregaar baade for liele menneskehedens liv og for hvert enkelt menneskes liv, og naar vi erindrer, at den leilig— 120 —

hed til at handle, som vi nu har, aldrig vil vende tilbage, lad os da gjøre som kjøbmanden i parabelen, da han solgte alt det, han eiede, for at vinde den kostelige perle; lad os agte al rigdom og alle selviske tanker for ringe, og lad os, enhver af os, i hvad stilling vi end er, gjøre alt, hvad der staar i vor magt; — selv om vi ikke ligefrem kan hjælpe disse folk, som gjør Guds verk, om vi ikke selv kan tage del i dette verk, saa maa vi dog idetmindste ikke staa som modstandere af det storverk, som nu fuldbyrdes til vort vel. —

14de december 1896.

Efterskrift til norske læsere

Her er meddelelsen om «aandens stridsmænd» eller «de kristne af broderskabet.» I vor oversættelse er nogen skrivelser, som tilføies i den engelske udgave, helt udeladt, og istedenfor Leo Tolstoys brev til de russiske myndigheder har vi indtaget det brev, som nærmest er skrevet til det norske storting. Brev med broderlig hilsen til alle norske venner af fred og broderskab blandt folkene har vi modtaget fra Vladimir TchertkofT. Vi har jo ogsaa samme kamp at kjæmpe i vort land, og i vort broderland, hvor Henning Melander har stillet sig ved Leo Tolstoys og Vladimir Tchertkoffs side. Overalt staar kampen nu mellem kristendom og militarisme. Kristendommen og krigen, kristendommen og krigsvæsenet kan aldrig enes; og nu er afgjørelsens time kommet, da det skal vise sig, om kristendommen er sandhed. Nu er det kristendommens gennemførelse i livet, det gjælder, og ligesom kristendommens første forkyndelse kræver den sine martyrer; ligesom— 122 —

kristendommen blev forkyndt for verden af fattige arbejdsfolk under de jødiske præsters og de romerske soldaters forfølgelse, saa er det nu bønder og arbejdere, som kjæmper for kristendommens gennemførelse og lider forfølgelse, fordi de ikke vil synde mod sin samvittighed. Hvad der foregaar i Rusland, det foregaar i andre former i hvert land. Her i landet blev ifjor en arbejder først straffet med fire dages fængsel paa vand og brød og siden med 25 dages og 50 dages fængsel, fordi han ikke vilde synde mod sin samvittighed og gjøre krigstjeneste. Flere blev straffet med kortere fængselstid; og dette sker hvert eneste aar. — Landets beste borgere, Kvækerne,

fordrives ved forfølgelse. —

Det religiøse hykleri er skjændigt, og sløvheden er almindelig. Hvorledes kan det vel forsvares, at mennesker skal opdrages i krigens ugudelige haandverk? Den militære opdragelse skjæmmer den menneskelige opdragelse med umenneskelig raahed og hjerteløs grusomhed, og dette kommer ofte til syne blandt kristendommens bekyndere, og gjør krissendommens lære til mundsvejr og spot. I vor fremskredne tid arbejder menneskeheden utrættelig paa sin moralske fordærvelse. Der maa en omvendelse til. Samvittighedens stemme maa blive hørt; nu overdøves dens tale, som aandens stridsmænds sang blev overdøvet af Kosakkernes liderlige viser. Aflægges maa det, som sløver samvittighederne.— 123 —

Afhold er det første skridt til forbedring. Det næste skridt er sædelig renhed; da usædeligheden sløver samvittigheden og gjør mennesket til et hjerteløst uhyre. Naar menneskene saaledes seirer over sig selv, har de seiret over verden; og krigen er ikke mere. Vi skal leve et liv i sandhed; men krigen er den store løgn. Vi skal forsage denne løgn og alt dens væsen og alle dens gjerninger, saa har vi fred. Her er sandhed og fred, naar vi ikke tjener løgner og krigen; men vi kan ikke frigjøre os fra krigen, naar vi tjener krigen. Krigen ophører med krigstjenesten.

Nu staar kampen, som aldrig før; men vi hører ingen kanontorden, — kampen er alvorligere. Det er om dette, kampen staar: Skal denne verdens fyrste (eller fyrster) sejre, eller skal Guds rige, som ikke er af magtens selviske verden, sejre? Skal der altid være krig, eller skal der blive fred paa jorden? — Kampen føres i første række af unge mennesker, som negter krigstjeneste. De afskaffer krigen, idet de hvert aar bliver flere og flere; de lider for sin overbevisning og sejrer ved sin lidelse. Saaledes har kristendommen altid kjæmpet. Til slut vil der ikke være nogen, som vil gjøre krigstjeneste. Bøddeltjeneste vil de kalde det; og krigeruniformen vil de skamme sig over at bære, fordi det er en bøddeluniform. Ved krigeruniformen klæber menneskeheden skjændsel; naar det kristelige liv vaagner, vil ingen mere lade sig iføre denne uniform og tjene krigen.— 124 —

Saaledes vil krigen, den store løgn, som har sat menneskeheden i skræk, til slut ophøre, d. v. s. kristendommen vil sejre. Ellers maatte kristendommen ophøre og krigen sejre. Da lyset er brudt ind, kan kristendommen ikke længer leve sammen med krigsvæsenet. Kristendommen eller krigen maa dø; derfor maa alt krigsvæsen ophøre og krigen dø. —

I vor tid raabes der paa «store gjerninger» og med fuld ret. Man er træt af de store ord, som ingen ting virker uden store skuffelser-Fraserne maa dø med krigen, som selv er den værste frase. Der trænges troskab og ikke ord, — der trænges store gjerninger. Her er de store gjerninger! Her er, hvad tiden trænger. Den sten, som bygmestrene vragede, skal blive hovedhjørnestenen. Fra de forfulgte bønder i Kaukasus skal verdens fornyelse komme.

«Disse folk har løftet kristendommens banner høit i troskab og lydighed mod Kristus,» skriver frøken P. H. Peckover til os. «Disse folk er Herrens sande vidner,» lægger hun til; de er kristendommens sandhedsvidner paa jorden, sandhedens martyrer i vor tid. Frøken Peckover glæder sig over, at vi har efterkommet hendes anmodning og oversat denne bog paa vort lands sprog. «Jeg tror,» siger hun, «at udbredelsen af dette lille skrift baade i Eders land og i vort vil vise sig at være af overordentlig stort værd.»

Saa er da bogen oversat, og læserne kjenderhensigten med dens udgivelse. Leo Tolstoys tanke — at skjænke aandens stridsmænd fredsprisen allerede i høst — lader sig ikke udføre. Men alle, som deler hans ønske, bør udbrede denne bog, og har de saa trang til at hjælpe aandens stridsmænd, saa kan bidrag ogsaa sendes til «Norges fredsforening»s sekretær:

Fru Birgit Weltzin Sørensen,

yacob Aals gade 16 II, Kristiania.

=====

Paa Edvard Magnussens forlag er udkommet r

KORSMESSEN.

Fortælling af Nils Bratt. Pris 75 øre.

Bratt er et ganske nyt navn i vor literatur; vi ved aldrig før at have set det i nogen bogfortegnelse, uagtet navnet Bratt er kjendt nok fra gammel tid; og der nu for tiden er mangen husmand og arbejder, som bærer navnet efter en stue opunder bratte tjeldet eller bortpaa en bråt skrænt. Som eventyrfortæller er Olav Bratt ligesaa godt kjendt som Per Gynt; men hvad Nils Bratt her fortæller, er et eventyr af et eget slags. Det er eventyret om, hvorledes lyset bryder ind i en luft af mørke og taage, og at det blir klart, tindrende solveir.

Fortællingen handler om en del mennesker, som vækker et rigt aandeligt liv i et arbeider-samfund, saa de kan blive af med den kostbare og byrdefulde private selskabelighed og udbrede dannelse og livsglæde i en vid kreds. Det er tung føring, den nye for atter har. Han vil fuldstændig omdanne det selskabelige liv; til dette endemaal vil han indføre et nyt syn paa tilværelsen; vi maa gaa ud fra at alt er godt, og alt er, som det skal være. Vi skal aflægge alle vore ønsket-og frigjøre os fra alle vore bekymringer, og bare leve vort liv, som er rigt nok i sig selv. Der dannes i det nye arbeidersamfund en mængde «kors», som er udtryk for den selvovervindelse, man maa gennemføre for at kunne leve. Det er nu først «det blaa kors», som betyder afhold fra alt det som beruser. Det er «det hvide kors», som betyder sædelig renhed og fred. Det er «det røde kors», som er overvindelse af svaghed og sygdom. Og det er det kristelige kors, som er udtryk for den tro, at alt det, som sker, eidet beste, og at det, som sker med os, er bedre for os, end det, vi selv ønsker os. —

Nu, fortællingen skildrer da, at disse tanker byder ind i et almindeligt arbeidersamfund, hvor man røger tobak, drikker øl, spytter paa gulvet og sladrer. Det er en liden flok varmhjertede og oplyste mænd og kvinder, som holder sammen og seirer, skjønt det ser mørkt nok ud. Særlig tiltalende er smeden Ødegaards kraftige skikkelse. Nils Bratt er selv med i denne flok og hele fortællingen er et referat af møderne, som han har udarbejdet for at sende en ven, som nylig er gift, men allerede frygter for, at han skal tabe sit livs lykke. Det er med andre ord et forsøg paa at redde et familieliv fra den private selskabeligheds ødelæggende indflydelse.

Bogen slutter saaledes: «Vi omgaas med den tanke at gjøre arbeidersamfundet til «universitet for nye videnskaber». Det er den største demokratiske tanke i vor tid: at gjøre alle voksne mænd og kvinder til videnskabsdyrkere. — Den første nye videnskab er afholdsvidenskaben (Enkra-teologien). Den næste: fredsvidenskaben (Eireno-logien); krigsvidenskaben har længe gjort sig bred. — Erotik og dæmoni, politik og økonomi er menneskets og samfundets fysik og kemi. — Claude Bernard har fundet og fastslaaet veien til videnskabens land; det er den, vi vil gaa, for at lægge hele vort liv frem i dagen. Du skal snart høre fra os.»

Digitaliserad av Projekt Runeberg och publicerad på <http://runeberg.org/aandens/>.

Konverterad till .pdf, .epub, .mobi och .txt av Arkivkopia och publicerad på <https://arkivkopia.se/sak/runeberg-aandens>.

Filen skapad 2018-12-16 17:36:03.613487